

Pysyvyyden turvaaminen perhehoidossa

Käsikirja sijoitusten purkautumisen ehkäisemiseksi

Jarja Janhunen

Sisältö

Pysyvyyden turvaaminen perhehoidossa - käsikirja sijoitusten purkautumisen ehkäisemiseksi

© Perhehoitoliitto ry
Teksti Tarja Janhunen
Taitto Leila Hänninen
Kuvat Futureimagebank
Paino Jyväskylän yliopistopaino 2011

Tämä opas perustuu Perhehoitoliitto ry:n hankkeessa tehtyyn selvitykseen perhehoitosijoitusten purkautumisista. Hanke toteutettiin vuosina 2005 – 2007 yhteistyössä Helsingin kaupungin kanssa. Projektin loppuraportti on luettavissa osoitteessa www.perhehoitoliitto.fi. Hankkeen projektisuunnittelija Tarja Janhunen (PsM) toimi Perhehoitoliitossa perhehoidon erityisasiantuntijana vuosina 2009–2010.

<i>1 Pysyvyyden turvaaminen pitkäaikaisessa perhehoidossa</i>	5
1.1 Johdanto	5
1.2 Sijoitusten pysyvyys ja purkautumiset	5
1.3 Sijoitusten purkautumisten syyt	8
<i>2 Miten tukea perhehoidon pysyvyyttä ja ehkäistä sijoitusten purkautumisia?</i>	12
2.1 Perhehoidon perustan luominen	12
a) Rekrytointi	12
b) Sijaisperheiden ennakovalmennus ja yhteinen arviointi	13
c) Perhehoidon toimintaohje ja toimeksiantosopimus	16
2.2 Ennen perhehoitosijoitusta	17
a) Lapsen tarpeiden ja terveydentilan arviointi	17
b) Lapsen ja perheen yhteensovittaminen	18
c) Yhteistyön perustan luominen	20
d) Syntymävanhempien kanssa tehtävä työ	21
2.3 Sijoituksen aikana	22
a) Ensisijainen tuki perhehoidossa	22
I sosiaalityöntekijän tuki	22
II sijoituksen sujumisen arviointi	24
III sijaisvanhempien jaksamisen tukeminen	32

Sisältö

b) Muita tukimuotoja perhehoidossa	36
I varhaisen vaiheen tuki	36
II työnohjaus	37
III kriisityö	37
IV vertais- ja pienryhmätoiminta	37
- sijaisvanhemmille	37
- lapsille ja nuorille	38
- syntymävanhemmille	38
V mentoritoiminta	38
VI koko perhekuntien leirit ja sopeutumisvalmennuskurssit	39
VII perhelomat	39
VIII asiantuntijapalvelu ja puhelinneuvonta	39
IX täydennyskoulutus	39
3 Kun sijoitus purkautuu	42
3.1 Hallittu sijoituksen purkaminen	42
3.2 Jälkityöskentely	44
4 Lopuksi	46
5 Lisätietoa	48

Sosiaalityöntekijän työn tueksi:

Sijoitukseen liittyviä riskejä ja suojaavia tekijöitä	s. 19
Huolen vyöhykkeet	s. 26 – 31
Miten jaksan perhehoitajana	s. 33 – 34
Kun sijoituksen katkeaminen uhkaa	s. 43

1 Pysyvyyden turvaaminen pitkäaikaisessa perhehoidossa

1.1 Johdanto

Lastensuojelulain mukaan lapsi on otettava huostaan ja hänelle on järjestettävä sijaishuolto, jos huolenpidon puutteet tai muut kodinolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä tai terveyttä tai jos lapsi itse käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään ja terveyttään (LsL 16 §). Perhesijoitus tarkoittaa sijaiskodin tarjoamista huostaanotetulle lapselle niin kauan kuin hän tarvitsee hoitoa oman kotinsa ulkopuolella. Sijaishuollon lähtökohtana on sijoituksen väliaikaisuus ja tavoitteena on lapsen palaaminen takaisin vanhempien luo. Kun lapsi sijoitetaan pitkäaikaiseen perhehoitoon eli pitkäaikaiseksi tarkoitettuun sijaisperheeseen, on arvioitu, että sijoituksen tarve kestää kauan, mahdollisesti aikuisuuteen asti.

Vuonna 2007 kodin ulkopuolelle perhehoitoon eli sijaisperheeseen sijoitettuja lapsia oli 5526 (Stakes, lastensuojelutilastot). Valtakunnallisesti perhehoidon suhteellinen osuus on viime vuosien aikana pienentynyt, kun vastaavasti kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten kokonaismäärä on kasvanut. Kysynnän lisääntyessä perhehoidon palvelut eivät ole lisääntyneet, vaikka jokaisella ensisijaisesti perhehoitoa tarvitsevalla lapsella tulisi olla oikeus päästä sijaisperheeseen. Perhesijoituksen

vahvuuksia muihin sijaishuollon muotoihin verrattuna ovat mm. lapsen yksilöllinen hoito, vanhempien ja muiden ihmissuhteiden pysyvyys sekä mallin saaminen perheessä asumisesta (Ahto & Mikkola, 1999).

Parhaimmillaan sijaisperhe antaa sijoitetulle lapselle mallin perhe-elämästä ja vanhemmuudesta sekä mahdollisuuden läheisiin ihmissuhteisiin. Läheisissä ja pysyvissä ihmissuhteissa lapsi saa korjaavia ja korvaavia kokemuksia, ja hänen perusturvallisuutensa, sosiaaliset taitonsa ja kykynsä kiintyä ja kiinnittyä kehittyvät. Suurin osa pitkäaikaisista sijoituksista jatkuu jälkihuoltoon ja lapsen itsenäistymiseen saakka ja suhde sijaisperheeseen parhaimmillaan koko loppuelämän. Arvioiden mukaan 90 prosenttia pitkäaikaisista perhesijoituksista on pysyviä ja noin 10 prosenttia päättyy joko lapsen kotiutumiseen tai sijoituksen purkautumiseen.

Tässä oppaassa sijoitusten purkautumista tarkastellaan Perhehoitoliiton hankkeen loppuraportin pohjalta. Hankkeessa selvitettiin mm. sijoitusten purkautumisten syitä ja taustatekijöitä. Oppaassa keskitytään siihen, miten sijoituksen pysyvyyttä voidaan vahvistaa pitkäaikaisessa perhehoidossa ja näin ehkäistä sijoitusten purkautumisia.

1.2. Sijoitusten pysyvyys ja purkautuminen

Perhehoitosijoitus ei aina kestä, vaikka lapsen tai nuoren sijaishuollon tarve ei poistukaan. Sijoituksen katkeaminen on kriisi, joka aktivoi

sekä lapsissa että aikuisissa heidän aiemmat hylkäämis- ja sijoituskokemuksensa. Kaikilla lapsilla on takanaan vähintään yksi eroon

joutuminen hänelle läheisistä aikuisista ja sen lisäksi useimmilla lapsilla on kokemuksia syntymävanhempien päihde- tai mielenterveysongelmista, vanhempien kyvyttömyydestä nähdä tai asettaa lapsen tarpeita etusijalle, hoidon laiminlyönnistä, kaltoinkohtelusta ja väkivallasta. Sijoituksen katkeaminen on yksi traumaattinen tapahtuma lisää, jonka käsittelyssä lapsi tarvitsee aikuisen apua. Lapsen ajattelu on minäkeskeistä ja sen mukaan lapsi on syyllinen ja paha, koska hänet hylätään. Katkeaminen altistaa lapsen emotionaalisille ja käyttäytymisongelmille ja sijaisvanhemmat syyllisyyden ja epäonnistumisen tunteille. Katkeamiseen liittyviä, kaikkien osapuolien jakamia tunteita ovat mm. syyllisyys, epäonnistuminen, suru, viha ja häpeä – joskus myös ilo ja helpotus. Huonosti hoidettuna sijoituksen katkeaminen voi olla kaikkia osapuolia traumatisoiva kokemus.

Vuoden 2004 valtakunnallisista lastensuojelutilastoista tehdyn poiminnan mukaan sijoitusten purkautuminen koski vuonna 2004 hieman yli 300 tyttöä ja poikaa, heidän sijais- ja syntymäperheitään sekä sosiaalityöntekijöitä. Perhehoitoliiton tekemän selvityksen (Janhunen, T. 2007) mukaan sijoituksen purkautumisia tapahtui kaikissa ikäryhmissä. Keskilapsuudessa, 7-12-vuotiaiden alakouluikäisten keskuudessa katkeamisia tapahtui suhteessa hiukan enemmän kuin muulloin. Siihen, onko sijoituksen katkeaminen suunniteltu vai suunnittelematon, tilastotiedot eivät vastanneet. Se, mikä yhden mielestä on suunniteltua, ei välttämättä ole sitä toisen mielestä. Etenkin silloin, kun lapsi kotiutuu syntymävanhempiensa luo, mielipiteet suunnitelmallisuudesta ja suunnittelemattomuudesta saattavat vaihdella hyvin paljon.

Perhehoitoliiton perhehoitajille tekemässä kyselyssä vuonna 2004 ilmeni myös, että sijoitus saattoi katketa sijaisperheen tilanteen muuttuessa terveyden, ikääntymisen tai perhemuodon vaihdosten myötä. Kun sijaisperhesijoitus puretaan, aloitteen tekijänä voi toimia sijaisvanhempi, lapsi, sosiaalityöntekijä ja/tai lapsen syntymävanhemmat. Kun sijoitus sijaisperheessä katkesi, lapsi muutti toiseen sijaisperheeseen (sukulais- tai vierasperheeseen), ammatilliseen perhekotiin, laitokseen, itsenäi-

seen asumiseen tai kotiutui syntymävanhempiensa luo. Lähes puolet (46 %) lapsista sijoitettiin uudelleen sijaisperheeseen.

Sijoitusten pysyvyyttä on viimeisten vuosikymmenten aikana tutkittu lähinnä Englannissa ja Amerikassa, mutta viime vuosina kiinnostus on herännyt myös Pohjoismaissa. Suomessa pitkäaikaisen perhehoidon sijoitusten katkeamisia on kartoitettu perhehoitajien ja sosiaalityöntekijöiden avulla. Kartoitusten mukaan sijoitusten suunnittelemattomia katkeamisia tapahtuu yhä enemmän, ja ne ajoittuvat sijoitetun lapsen murrosikään. Sijoituksen katkeamisen syiksi on nähty vaikeasti oireilevat ja erityistä huolenpitoa tarvitsevat murrosikäiset nuoret sekä yhteistyövaikeudet syntymävanhempien kanssa. Lisäksi lapsen liittyvistä syistä on mainittu vaikeudet tunnesiteen muodostumisessa ja pelko siitä, että lapsen ongelmat tarttuvat toisiin, ”omiin” lapsiin.

Kansainvälisten tutkimusten mukaan perhehoitosijoituksista purkautuu 10–20 % tai jopa 20–50 % . Tutkimusten vertaileminen on kuitenkin vaikeaa, koska tutkimusasettelu, eri maiden lainsäädäntö ja lastensuojelun toimenpiteet eroavat toisistaan huomattavasti. Suomessa tilastollista ja vertailtavissa olevaa tutkimusta sijoitusten katkeamisista on tehty vain vähän. Tästä poikkeuksena on Kallandin ja Sinkkosen (2001) tutkimus tietyn ajanjakson aikana katkenneista perhesijoituksista. Heidän mukaansa aiemmat sijaispaikkamuutokset tai lapsen oireilu eivät riitä selittämään sijoitusten katkeamisia. Sijoituksen pysyvyyttä suojaaviksi tekijöiksi he mainitsivat sijaisvanhempien voimavarat, sosiaalisen verkoston tuen, sijaisvanhempien koulutushalukkuuden sekä toimivan yhteistyön sijais- ja syntymävanhempien välillä. Lisäksi sijaisvanhempien kyvyttömyys saada omia lapsia ja lapsen varhainen sijoittaminen sijaisperheeseen korreloivat positiivisesti sijoituksen jatkumisen kanssa.

1.3. Sijoitusten purkautumisten syyt

Pitkäaikaisia sijaisperhesijoituksia katkeaa monista eri syistä ja taustalla on useita erilaisia, samanaikaisesti vaikuttavia tekijöitä. Sijoituksen katkeamiseen vaikuttavat sijoitusta edeltäneet ja sijoituksen aikana tapahtuneet asiat, jotka liittyvät sijoitettuun lapseen, sijaisvanhempiin ja sijaisperheen rakenteeseen, syntymävanhempien suhtautumiseen sijoitukseen sekä perhehoidon sosiaalityöhön.

Kun pitkäaikainen perhehoidon sijoitus halutaan purkaa, aloitteentekijänä voi toimia sijaisvanhempi, syntymävanhempi, sijoitettu lapsi/nuori tai sosiaalityöntekijä. Joissakin tapauksissa aloitteentekijöitä voi olla useampia.

Sijoitusten katkeamiseen liittyvät useat, samanaikaisesti vaikuttavat syyt (Janhunen, T. 2007). Alla on listattu syitä, jotka liittyvät a) sijaisvanhempaan, b) sijoitettuun lapseen, c) syntymävanhempiin ja d) yhteistyöongelmiin. On vaikea sanoa, mikä on sijoituksen katkeamisen ensisijainen syy ja mikä on syy ja seuraus; väsykö sijaisvanhempi lapsen oireisiin vai ryhtyykö lapsi oireilemaan sen jälkeen, kun sijaisvanhempi väsy? Aina oikeita syitä ei dokumentoida, eivätkä sijoituksen purkautumisen syyt ole toisiaan poissulkevia vaan ne esiintyvät usein rinnakkain.

Sijaisvanhemman väsymyksen todettiin olevan usein sijoituksen loppumisen syynä. Väsyminen voi liittyä lapsen oireisiin tai syntymävanhempien puuttumiseen sijoituksen kulkuun, mutta se voi liittyä myös sijaisvanhemman omaan muuttuneeseen tilanteeseen, sijaisperheen uuteen vaiheeseen, ikääntymiseen, tuen puutteeseen tai voimien hiipumiseen. Useimmiten voimien hiipuminen ja väsyminen etenevät pikkuhiljaa. Voimavarat huonevat, elämästä katoavat iloiset ja kevyet asiat eikä palautumista ja voimaantumista tapahdu lepoaikaan.

Jos väsyminen etenee uupumiseksi, sijaisvanhemman kykyä ja mahdollisuutta hoitaa sijoitettua lasta täytyy arvioida. Uupumisesta toipuminen on haasteellista ja vie aina paljon aikaa. Esimerkiksi sairauslomalle jääminen on hankalaa, jos uupumisen syynä ovat sijoitetut lapset tai heidän muka-

naan tuomat asiat, jotka edelleen vaikuttavat perheen toimintaan. Pahimmillaan väsymys voi johtaa lapsen kaltoin kohteluun sijaisperheessä. Väsyneenä ja oman jaksamisen ääriarajoilla ylilyönnit lasten kasvatuksessa ja kohtelussa ovat mahdollisia.

Hankkeessa tehtyyn selvitykseen osallistuneista lapsista yhdeksän muistiinpanoissa oli merkintöjä lapsen **kaltoin kohtelusta** sijaisperheessä tai sen epäilyistä. Lapsen kohdistuva väkivalta ja kaltoin kohtelu voi olla suoraa tai epäsuoraa, fyysistä, psyykkistä tai seksuaalista tai hoidon laiminlyömistä. Joskus huono kohtelu voi olla sijoituksen purkautumisen syy. Kaltoin kohtelu sijaisperheessä näyttää koskevan useammin poikia kuin tyttöjä. Sen muodot vaihtelevat sijaisperheen ulkopuolelle jättämisestä fyysiseen väkivaltaan (tukistaminen, nipistely, töniminen) ja lähes sadistiseen kasvatukseen (kylmässä suihkussa seisottaminen ja potalle pakottamista, kunnes kakka tulee). Fyysistä kaltoin kohtelua esiintyy sijoituksen kaikissa vaiheissa. Psyykinen kaltoin kohtelu on lapsen epätasa-arvoista kohtelua, alistamista ja välinpitämättömyyttä hänen tekemisiään kohtaan. Psyykkiselle kaltoin kohtelulle on ominaista, että siitä on usein vaikea saada näyttöä. Sijaisvanhempien sukulaisuus, PRIDE-valmennus ja lapsen syntymänsä aktiivisuus näyttivät suojaavan sijoitettua lasta kaltoin kohtelulta – sekä se, että sijoitus oli purettu tarpeeksi ajoissa, ensimmäisen vuoden aikana.

Sijaisvanhemman väsymys sijoituksen katkeamisen syynä ei näytä liittyvän lapsen huostaanoton syihin, koettuihin traumoihin tai sairastamiseen. Sen sijaan sijaisvanhemman väsymys ja se, että sijoitetun lapsen syntymääiti ei pidä yhteyttä näyttävät liittyvän toisiinsa. Usein ajatellaan, että sijoitetun lapsen kanssa on sitä helpompi tulla toimeen, mitä vähemmän hänen syntymävanhempansa pitävät yhteyttä. Näyttää kuitenkin siltä, että syntymävanhemman mukana olo auttaa sijaisvanhempia jaksamaan. Yksin jäänyt lapsi saattaa olla hyvin tarvitseva suhteessa sijaisvanhempiin tai hän saattaa käyttäytyä siten, että altistuu myös uusille hylkäämisille.

Sijoitusten katkeamisen syynä on joskus myös **sijaisperheen muuttunut tilanne**. Perheen muuttunut tilanne voi olla esimerkiksi perheenjäsenen sairastuminen tai kuolema, avioero, lasten syntyminen tai muutto toiselle paikkakunnalle. Muuttunut tilanne pakottaa sijaisvanhemmat miettimään, kenestä he ovat ensisijaisesti vastuussa, ja onko heillä edelleen voimavaroja, valmiuksia ja halua huolehtia heille sijoitetusta lapsesta. Esimerkiksi sijaisvanhempien avioero ei ole automaattinen syy sijoituksen katkeamiseen, mutta joskus vanhemmat toteavat, että he eivät yksin pysty huolehtimaan heille sijoitetusta lapsesta.

Perhehoitoon sijoitetuista etenkin nuoret voivat reagoida vahvasti muutoksiin, esimerkiksi muuttoon. Nuori saattaa päättää, ja käyttäytymisellään vahvistaa, että hän ei suostu muuttamaan maalle perheen kanssa ja jättämään ystäviään, harrastuksiaan ja syntymävanhempiaan. Nuori kokee olevansa kiintyneempi ystäviinsä ja harrastuksiinsa kuin sijaisvanhempiinsa. Toisinaan perheen muutto toiselle paikkakunnalle tai lapsen muutto esimerkiksi opintojen perässä toiselle paikkakunnalle voi olla myös ns. hyväksytty syy katkaista sijoitus. Pahimmassa tapauksessa uudessa kodissa ei ole enää tilaa sijoitetulle lapselle tai hänelle viestitään muuten, ettei ole tervetullut kotiin.

Sijoituksen katkeamisen lapseen tai nuoreen liittyviä syitä olivat **lapsen vaikea oirekäyttäytyminen ja itsenäistymisen halu**. Kun sijoitus loppuu sijoitetun lapsen vaikean oirekäyttäytymisen vuoksi, hän näyttää olevan keskimääräistä enemmän traumatisoitunut. Taustallaan hänellä on useita sijoituksia, väkivalta- ja hyväksikäyttökokemuksia, isättömyyttä sekä jo raskauden aikana syntyneitä neurologisia ongelmia. Sijaisperheessä tilanne saattaa kärjistyä siten, että lapsi on uhka sekä omalle että muiden terveydelle ja hyvinvoinnille. Lapsi saattaa tuhota omaisuutta, karkailla, käyttäytyä aggressiivisesti muita kohtaan ja itsetuhoisesti itseään kohtaan. Joissakin tapauksissa lapsen oireet ja tarvitsevuus tulevat parhaiten vastatuiksi laitososuhteissa. Usein jos sijoitus katkeaa lapsen oireiden vuoksi, sijaisvanhempien ja lapsen välinen yhteydenpito säilyy.

Murrosikä ja oman itsen etsiminen ovat vaativaa aikaa sijoitetulle nuorelle. Psykologisesti sijoitetun nuoren pitää itsenäistyä ja irtautua sekä syntymäperheensä että sijaisperheensä arvoista ja malleista. Joskus irtautuminen on rajua ja siihen liittyy karkailua, riitelyä, kyseenalaistamista, väärinymmärryksiä, varastelua, itsetuhoisuutta ja tottelemattomuutta. Nuori voi yksinkertaisesti kieltäytyä palaamasta sijaisperheeseen tai hänet voidaan hakea pois sijaisperheestä väkivaltaisen riidan vuoksi. Joskus tilanne voi kärjistyä ja sijaisvan-

hemmat loukkaantuvat irtautumisprosessin aikana niin, että yhteydenpito nuoren kanssa katkeaa.

Omillen muuttava nuori on kuitenkin isojen asioiden edessä ja hän tarvitsisi aikuisen apua ja tukea. Jos sijoitus katkeaa murrosiän kuohuihin hyvin menneen sijoituksen jälkeen, nuori ja sijaisvanhemmat löytävät usein toisensa uudelleen tilanteen rauhoituttua.

Sijoituksia purkautui ennakoitua harvemmin **syntymä- ja sijaisvanhempien yhteistyöongelmien vuoksi**. Syntymävanhempien vakavat mielenterveys- ja päihdeongelmat yhdistyneenä aggressiiviseen käyttäytymiseen ja uhkailuun ovat vakava, mutta ei kovin yleinen syy sijoitusten purkautumisen taustalla. Sijoitetun lapsen kannalta tilanne on aina vaikea, jos syntymä- ja sijaisvanhemmat eivät pysty sujuvaan yhteistyöhön. Uhkaavat syntymävanhemmat määrittelevät käyttäytymisellään sijoituksen onnistumista tai epäonnistumista. Syntymävanhemmat saattavat myös kieltää lapsen ja sijaisvanhempien yhteydenpidon sijoituksen purkautumisen jälkeen.

Sijoituksen purkautumisen syinä voivat olla myös **yhteistyöongelmat sijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijän välillä**. Perhehoitoliiton tekemän kyselyn (2004) mukaan sijaisvanhemmat kokivat sijoituksen katkeamisen syyksi sosiaalityöntekijän ja sijaisvanhemman yhteistyön vähyyden ja riittämättömät tiedot sijoitetusta lapsesta. Sijaisvanhempien kuvaamia yhteistyöongelmia aiheutuu mm. seuraavista:

- valmennuksessa puhutaan sosiaalityöntekijän ja sijaisvanhemman tiimistä, mutta usein sijaisvanhemmat kokivat itsensä asiakkain
- sosiaalityöntekijän koetaan olevan syntymävanhempien puolella sijaisvanhempia vastaan, erityisesti sovittaessa tapaamisista
- ennakkoon luvatut tukitoimet ja palkkiot eivät toteudu käytännössä
- sijaisvanhemmilta vaaditaan avoimuutta, mutta työntekijä ei itse ole avoin ja rehellinen esimerkiksi lasta koskevien tietojen antamisessa

Toimivan yhteistyön kannalta olisi ensisijaisen tärkeää, että sosiaalityöntekijöillä, sijoitetulla lapsella, sijaisperheellä ja syntymäperheellä olisi mahdollisuus tutustua toisiinsa. Tutustumiseen tarvitaan tapaamisia ja tapaamisiin tarvitaan aikaa – jota valitettavan usein ei ole.

Sijoituksen purkautumisen taustasyöt muuttuvat, kun verrataan PRIDE-valmennettuja ja perheselvityksen läpikäyneitä perheitä, kokeneita ja kokemattomia sekä vieras- ja sukulaisperheitä. PRIDE -valmennettujen ja kokeneiden sijaisvanhempien kohdalla sijoituksen purkautuminen johtuu useammin omasta muuttuneesta elämäntilanteesta ja/tai lapsen syntymävanhempien parantuneesta tilanteesta. Kokemus ja PRIDE-valmennus näyttävät auttavan yhteistyön sujumista syntymä- ja sijaisvanhempien kesken ja lisäävän sijaisvanhempien jaksamista lapsen oireiden kanssa. Kokemus ei kuitenkaan suojaa väsymiseltä vaan päinvastoin, joskus viimeinen sijoitettu lapsi vain on liikaa. Sukulaissijaisperheissä sijoituksen purkautumisen syy on useimmiten sijaisvanhemman väsymys lapsen vakaviin oireisiin, eikä sukulaisuus suojaa perheitä yhteistyöongelmilta. Sukulaissijaisvanhemmat eivät kuitenkaan luovu lapsesta oman muuttuneen tilanteensa vuoksi, eikä lapsi näytä kokevan kaltoinkohtelua sukulaisperheessä.

Ennako-oletukset sijoituksen katkeamisen syistä ja aloitteentekijöistä eivät pitäneet tehdyssä selvityksessä paikkaansa. Niiden mukaan sijoituksen oletettiin katkeavan, kun lapsi oireilee liian voimakkaasti tai hänen syntymävanhempansa tekevät sijoituksen jatkumisen mahdottomaksi. Vaikka syyt ja aloitteentekijät eivät olleet toisiaan poissulkevia, suurin yksittäinen kirjattu sijoituksen katkeamisen syy näyttää olevan sijaisvanhempien väsymys ja suurin yksittäinen aloitteentekijä sijaisvanhemmat.

2 Miten tukea perhehoidon pysyvyyttä ja ehkäistä sijoitusten purkautumisia?

2.1 Perhehoidon perustan luominen

a) Rekrytointi

Sijaisperheiden rekrytointi on kuntien tehtävä. Nykyisin rekrytointi tapahtuu yhä useammin kuntien yhteistyönä esim. sijaishuoltoyksiköiden kautta. Mitä enemmän vaihtoehtoisia sijaisperheitä sijoittavalla sosiaalityöntekijällä on sijoitustilanteessa, sitä paremmin lapsen edun ja tarpeiden mukainen sijaisperhe on löydettävissä. Sosiaalityöntekijän tehtävä on etsiä sijaisperhe, joka pystyy vastaamaan lapsen tarpeisiin ja tekemään yhteistyötä sekä lapsen syntymävanhempien että viranomaisten kanssa. Sijaisperhettä etsittäessä otetaan huomioon lapsen yksilöllinen tilanne, erityisen hoidon ja tuen tarve, ihmisuhteiden pysyvyys ja lapsen ja vanhempien toiveet.

Rekrytointi edellyttää sekä resursseja että osaamista. Vuonna 2008 toteutettu ensimmäinen valtakunnallinen rekrytointikampanja RAY:n rahoittamana käynnisti rekrytoinnin kehittämistyön yhteistyössä kuntien ja järjestöjen kesken. Kampanja osoitti tarpeellisuutensa ja myös valtio tuli mukaan rahoittamaan kehittämistyötä. Perhehoitoliiton ylläpitämä www.sijaisvanhemmaksi.fi-sivusto on keskeinen tiedonlähde niin sijaisvanhemmuudesta kiinnostuneille, työntekijöille kuin päättäjillekin.

Sosiaalihuoltolain mukaan perhehoitajana voi toimia henkilö, joka on koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella sopiva antamaan perhehoitoa. Perheet voivat olla sukulaisperheitä tai vierasperheitä, heillä voi olla ennestään lapsia tai he voivat olla lapsettomia, he voivat asua

kaupungissa tai maalla, käydä kodin ulkopuolella töissä tai olla kotona. Yleensä sijaisperheissä on molemmat vanhemmat, mutta myös yksinhuoltajaperheitä löytyy. Ehdottomia esteitä sijaisperheeksi ryhtymiselle ovat esimerkiksi päihteiden käyttö, rikollisuus ja vakavat mielenterveysongelmat. Yhteistä erilaisille perheille on halu hoitaa ja kasvattaa muiden synnyttämiä lapsia oman perheenjäseninä.

Sijaisvanhemmiksi etsitään ”tavallisia vanhempia”, joten selkeitä pätevyysvaatimuksia tai kelpoisuusehtoja ole. Vanhemmuuden lisäksi sijaisvanhemmilta vaaditaan erityistä kykyä vastata sijoitetun lapsen tarpeisiin ja mahdollisuuksien mukaan korvata lapsen aikaisemmat huonot kokemukset, uusilla myönteisillä kokemuksilla. Tehtävän luonteen vuoksi henkilökohtainen soveltuvuus sekä rohkeus asettua kiintymyksen kohteeksi ja kiintyä vieraaseen lapseen korostuvat. Sijaisvanhemmuus on kokonaisvaltaista omalla persoonalla toimimista ja siksi tietoisuus omasta menneisyydestä ja toimintatavoista sekä kyky erotella ja säädellä tunteita ovat tärkeitä.

Eräs keskeisimpiä asioita sijaisvanhemmuudessa onnistumisessa on, että vanhempi kokee lapset ja heidän kanssaan elämisen arvona, ei uhrautumisena. Vanhempi haluaa rakastaa, hoitaa ja kasvattaa lapsia sellaisina kuin he ovat. Hän haluaa sitoutua lapsiin ja antautua heidän kiintymyksensä kohteeksi. Sijaisvanhempi on tasapainoinen ja joustava persoonallisuus, jolla on hyvä stressin ja pai-

neiden sietokyky sekä riittävä itsetuntemus ja kyky itsetutkiskeluun. Usein sijaisvanhempi hoitaa suurperhettä, jolloin käytännön kotityöt ja kasvatukselliset asiat on syytä hallita hyvin. Sijaisvanhemman jaksamista auttavat hyvä terveys ja henkiset voimavarat sekä positiivinen

elämän asenne. Jaksamista lisää myös se, että sijaisvanhemmat hyväksyvät lapsen mahdollisen palaamiseen vanhempiensa luokse. Myös uusi lastensuojelulaki sisältää tavoitteen perheen jälleenyhdistämisestä.

- Kunnalla tulee olla käytettävissään riittävästi sijaisperheitä, jotta jokaiselle perhehoitoa tarvitsevalle lapselle löytyy sopiva sijaisperhe
- Rekrytointi ja perhehoidosta tiedottaminen ovat osa kunnan lastensuojelun ja sen palvelujen järjestämistä.
- Sijaisperhetoiminta tulee tehdä sijaisperheille taloudellisesti mahdolliseksi ja muun tuen sijaisperheille tulee olla riittävä.
- Sijaisperhetoiminta tulee tehdä realistisesti houkuttelevaksi ja sen arvo lastensuojelussa näkyväksi.
- Lastensuojelun perhehoidon organisointi ja siihen liittyvät palvelut (esim. valmennus, sijaisperhepankki, tukipalvelut) edellyttävät alueellista, kuntien välistä yhteistyötä.

b) Sijaisperheiden ennakkovalmennus ja yhteinen arviointi

Sijaisvanhemmiksi haluavilla tulee aina olla oikeus osallistua laadukkaaseen ennakkovalmennukseen – ja vastaavasti sijoitettavilla lapsille ja nuorilla oikeus päästä hyvin valmentautuneeseen sijaisperheeseen. Myös sijoittavalla sosiaalityöntekijällä tulisi olla mahdollisuus saada valita sijoitettavalla lapselle sijaisperhe valmennuksen saaneista perheistä. Perhehoitoliiton vuonna 2004 tekemän kyselyn (N=293) mukaan sijaisvanhemmista 33 % oli saanut PRIDE-valmennuksen, 44 % jonkin muun valmennuksen ja 26 % ei ollut saanut mitään valmennusta.

Ryhmämuotoista PRIDE-ennakkovalmennusta on käytetty Suomessa vuodesta 1995 lähtien. Valmennus koostuu yhdeksästä ryhmätapaamisesta. Se antaa mahdollisuuden perheille arvioida yhdessä kouluttajien kanssa valmiuksi-

aan ryhtyä sijaisvanhemmaksi sekä pohtia omia motiivejaan. Valmennuksen kuluessa käydään läpi perhekohtaisesti perheen taustaa ja nykytilannetta. Valmennuksessa vanhemmat saavat tietoa sijaisvanhemmuudesta, sen ongelmakohdista sekä sijaisvanhempien oikeuksista ja velvollisuuksista (www.pesapuu.fi).

Prosessoiva ja haastava etukäteisvalmennus antaa tietoa siitä mitä sijaisperheeksi ryhtyminen merkitsee ja sen mukanaan tuomista asioista, oikeuksista ja velvollisuuksista, haasteista ja iloista. Lisäksi valmennuksessa keskitytään siihen mitä huostaanotto ja sijoitus merkitsevät lapselle. Ryhmämuotoinen valmennus mahdollistaa vertaisten tuen, joka saattaa jatkua myös sijoituksen aikana. Valmennuksen aikana sijaisvanhemmille tulee antaa tietoa, mutta myös tilaa pohtia, ovatko he valmiita sitoutu-

maan sijaisperheeksi niin kauan kuin lapsi tarvitsee. Etukäteisvalmennuksella turvataan lapselle hyvä sijaishoti, mutta sen lisäksi sijoittajat saavat tietoa perheen erityispiirteistä, tarpeista ja toiveista. Sijoituksen onnistumisen kannalta lapsen ja perheen toisilleen sopiminen on tärkeää. Sijoittajat arvioivat yhdessä sijaisperheen kanssa sen sopivuutta ja valmiuksia suhteessa sijoitettavaan lapseen ja tarpeisiin sekä kaikkien toiveisiin ja ominaisuuksiin. Hyvän sijoitustyöskentelyn myötä palat sovitetään yhteen ja varmistetaan mahdollisimman hyvä sijoitus sekä lapsen että sijaisperheen osalta. Valmennuksella turvataan perhehoidon laatu.

PRIDE-ohjelmassa sijaisvanhemmalta edellytettävät valmiudet ovat:

- 1) Kyky suojella ja hoivata lasta
- 2) Tukea lapsen kehitystä ja ottaa huomioon hänen kehitykselliset viiveet
- 3) Tukea lapsen suhteita syntymävanhempiinsa ja turvata lapsen muiden läheisten ihmissuhteiden jatkuminen
- 4) Sitoutua lapseen ja toimia hänelle luotettavana aikuisena tarvittaessa koko elämän ajan
- 5) Tehdä yhteistyötä lapsen asioissa

- Laadukas ennakovalmennus on kaikkien sijaisvanhemmiksi haluavien oikeus ja velvollisuus.
- Sijoitettavien lasten oikeus on päästä valmentautuneeseen perheeseen.
- Sijoittajilla on velvollisuus sijoittaa lapset valmennettuihin ja sijaisperheiksi hyväksytyihin perheisiin.
- Ennakovalmennuksessa tehtävä arvio perheen kyvyistä ja halusta ryhtyä sijaisvanhemmiksi tulee olla selkeä ja yhdessä tehty.
- Perheellä on oikeus saada tietää perustelut, mikäli heitä ei hyväksytä sijaisperheeksi.
- PRIDE-ennakovalmennuksessa arvioidaan perheen valmiudet ja perhe saa kirjallisen raportin yhdessä tehdystä valmiuksien arvioinnista.

Kaikilla sijaisperheiksi haluavilla ei valitettavasti edelleenkään ole mahdollisuutta osallistua PRIDE-valmennukseen, koska valmennusryhmiä ei ole maan kattavasti riittävästi. Kaikkien sijaisperheiden kanssa tulee kuitenkin aina tehdä vaadittavat selvitykset ja varmistua perheen valmiuksista ryhtyä sijaisperheeksi. Joissakin tapauksissa esimerkiksi kiireellisissä sukulaissijoituksissa selvitystä tai valmennusta ei ehditä antaa ennen lapsen muuttoa perheeseen. Silloinkin perheille tulisi kuitenkin tarjota koulutusta siitä, mitä sijaisperheeksi ryhtyminen merkitsee ja millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia siihen liittyy. Pesäpuu ry on kehittänyt PRIDE-valmennuksen pohjalta työskentelymallin sukulaissijaisvanhemmille Sukulaissijaisvanhemmuus – perhekohtainen työskentelymalli sukulaissijaisvanhempien valmennukseen ja valintaan (www.pesapuu.fi).

c) Perhehoidon toimintaohje ja toimeksiantosopimus

Lastensuojelun perhehoito on laaja kokonaisuus, jonka toimivuutta edesauttaa suuresti, mikäli kunnalla on käytössään perhehoidon toimintaohje. Se ohjaa sekä sosiaalityöntekijän työtä että toimii käsikirjana helpottaen mm. sosiaalityöntekijän ja sijaisperheen yhteistyötä. Perhehoidon keskeisin asiakirja on **toimeksiantosopimus**, joka kunnan ja sijaisvanhempien tulee tehdä ennen lapsen sijoitusta sijaisperheeseen. (Perhehoitajalaki 312/92 ja asetus perhehoitajille maksetuista palkkioista ja korvauksista 420/92).

Toimeksiantosopimuksessa määritellään mm. sijaisperheen vastuut ja velvollisuudet sekä palkkiot, kulukorvaukset, vapaan järjes-

telyt sekä erityisen tuen tarve kyseisen lapsen perhehoidossa. Ennen lapsen muuttoa sijaisperheeseen tulisi myös sopia yhteisistä käytännöistä esimerkiksi lapsen ja hänen syntymävanhempiensä tapaamisten suhteen. Etukäteen tehdyt selkeät sopimukset lisäävät sijaisperheen turvallisuutta ryhtyä mahdollisimman tietoisina vaativaan tehtävään. Lisätietoa toimeksiantosopimuksesta saa Perhehoitoliitosta. Perhehoitoliitto on julkaissut Perhehoidon tietopaketin, jossa muun muassa toimeksiantosopimukseen liittyvät asiat käsitellään kattavasti. Tietopaketti on tilattavissa Perhehoitoliiton toimistosta, ja se on ladattavissa ilmaiseksi osoitteessa www.perhehoitoliitto.fi.

2.2 Ennen perhehoitosijoitusta

a) Lapsen psyykkisten ja fyysisten tarpeiden arviointi

Jokaisella sijoitettavalla lapsella ja nuorella tulee olla oikeus kattavaan ja kunnolliseen terveystarkastukseen ja lapsen elämäntilanteen kokonaisvaltaiseen arviointiin ennen sijoitusta. Terveystarkastus on velvoitteena myös uudessa lastensuojelulaisissa (LsL 51 §). Lapsen ja hänen vanhempiansa kokonaistilanteen arviointi vaihtelee paljon niin arviointimenetelmien ja paikan suhteen. Lapsi voi olla arvioinnin aika sijoitettuna perhetukikeskuksessa, vastaanotokodissa, kriisiperheessä tai nykyisin jo yhä useammin toimeksiantosuhteisessa perhehoidossa. Arviointivaiheessa lapsen ja hänen perheensä tilannetta ja kuntoa arvioidaan ja päätetään voiko lapsi kotiutua vai tarvitseeko hän sijaishuollon sijoituksen. Lapsen edun mukaisena on, että perheen tilanteen ja lapsen fyysisen ja psyykkisen kunnan arvioimiseen osallistuu moniammatillinen tiimi, johon voi sosiaalityöntekijän lisäksi kuulua esim. psykologi, terapeutti ja omahoitaja.

Suuri osa lapsista sijoitetaan perhehoitoon muun kuin varsinaisen arviointityöskentelyn kautta. Erityisesti silloin tulee huolehtia siitä, että lapsen terveydentilan ja tarpeiden kartoitus on hyvin tehty. Jokaisessa kunnassa tulisi olla selkeä ohje siitä, kuka arvioi lapsen terveydentilan – fyysisen ja psyykkisen - ja millaisia menetelmiä arvioissa käytetään.

Lapsen tarpeiden arvioinnissa tulee olla mukana päivittäisestä hoidosta vastaavia henkilöitä, mutta myös asiantuntijoita esim. erityissairaanhoidosta tai perheneuvolasta. Päivittäisestä hoidosta vastaavien henkilöiden arviointia lapsen tilanteesta voidaan auttaa esi-

merkiksi päivittäisillä muistiinpanoilla, joissa lapsen käyttäytymistä kuvataan sekä havainnointilomakkeilla, jossa havainnoidaan ennalta määrättyjä asioita – esim. lapsen fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista kehitystä.

Kiintymyssuhdeteoriaan nojautuen kiintymyssuhteen laadun tulisi olla tärkein määrittäjä, kun päätetään mihin lapsi sijoitetaan. Jos lapsen ja syntymävanhemman välinen kiintymyssuhde on huono, lapsi tulisi sijoittaa sijaisperheeseen, jossa hänellä on mahdollisuus luoda turvallinen kiintymyssuhde sijaisvanhempaan. Jos taas lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde on hyvä, sitä tulisi tukea ja pyrkiä poistamaan ongelmat, jotta lapsi voisi mahdollisimman nopeasti palata takaisin kotiin. Kiintymyssuhteen laadun arviointi on haastavaa ja siinä tarvitaan psyyken kehityksen ammattilaisen apua.

Pätevä arviointi suojaa ikäviltä yllätyksiltä ja pettymyksiltä niin sijoitettavaa lasta kuin sijaisperhettäkin. Huostaanotetuilla lapsilla on suhteessa enemmän terveysongelmia kuin ikätovereillaan. Sijoituspaikkaa valittaessa on tiedettävä esimerkiksi allergioista tai erityishoitoa tarvittavista sairauksista. Allergista lasta ei voi sijoittaa sijaisperheeseen, jossa on eläimiä eikä erityissairaanhoidon tarvitsevaa lasta liian kauas hoitovasta tahosta. On kuitenkin muistettava, että lapsen tarvitsevuus saattaa tulla esille vasta ajan kuluessa ja terveeksikin arvioidusta lapsesta saattaa kuoriutua tarvitseva ja vaativa hoitoinen lapsi, mikä sinällään voi olla lapsen eheytyksen kannalta hyvä asia.

- Jokaisella lapsella on oikeus kattavaan terveystarkastukseen (LsL 51 §).
- Jokaisella sijaisperheellä on oikeus tietää, millainen lapsi heille on tulossa ja miettiä, haluavatko / pystyvätkö he vastaamaan juuri tämän lapsen tarpeisiin.
- Lapsen tarpeiden arviointimenetelmät ja arvioinnin tekijät tulee olla osa kunnan lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun suunnitelmaa.

b) Lapsen ja perheen yhteensovittaminen

Sijoitusprosessin alkaessa sijoittavalla sosiaalityöntekijällä tulee olla käytettävissään arvio lapsen fyysisestä ja psyykkisestä terveydentilasta, elämäntilanteesta ja tarpeista sekä mahdollisista sijaisperheistä. Lapselle haetaan sopivaa perhettä, mutta yhteensovittamisessa huomioidaan myös sijaisperheen toiveet esim. lapsen iän, sukupuolen ja terveyden suhteen.

Lapsen ja perheen yhteensopivuuden arvioimisessa apuna voidaan käyttää esimerkiksi taulukkoa, jossa arvioidaan lapsen, sijaisperheeseen, syntymävanhempiin ja sijoitukseen liittyviä **suojaavia ja riskitekijöitä**. Yksinkertaistettuna riskitekijät suuntaavat kehitystä kielteiseen suuntaan ja suojaavat tekijät suojaavat riskitekijöiden vaikutuksilta. Voimavaratekijät vaikuttavat kehitykseen myönteisesti. Tilanteesta riippuen sama tekijä voi olla riski- tai suojaava tekijä. Riskitekijät voidaan määrittellä perheen sisä- ja ulkopuolella oleviksi stressitekijöiksi, joilla on taipumusta kasaantua ja kasaantuessaan aiheuttaa ongelmia.

Lapsen liittyvät suojaavat ja riskitekijät voidaan jakaa psyykkisiin, fyysisiin ja sosiaalisiin tekijöihin. Psyykkisiä tekijöitä ovat mm. lapsen itsetunto (hyvä-huono) ja temperamentti (helppo-vaikea), koetut traumat ja niiden hoito, persoonallisuuden piirteet (sisään- vai ulospäin suuntautunut), lahjakkuus ja pärjääminen, lapsen aiemmat kiintymyssuhteet sekä lapsen kyky ja lupa kiinnittyä. **Fyysisiä tekijöitä** ovat mm. ikä, terveys, sairaudet, ulkonäkö, kehitysvaiheet ja mahdolliset viiveet tai häiriöt. **Sosiaalisia tekijöitä** ovat vuorovaikutustaidot, käyttäytyminen (aggressiivisuudesta ja epäsosiaalisuudesta mukavaan ja hyvä- tapaiseen), kaveripiiri, suhteet aikuisiin ja biologisiin siskuksiin. Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota, miten lapsi pärjää koulussa tai päiväkodissa, ja onko hänellä taustallaan aiempia sijoitusten katkeamisia.

Syntymävanhemmat voivat myös olla riskitekijä, jos he eivät hyväksy sijoitusta, käyttäytyvät uhkaavasti, eivät pidä sopimuksista kiinni tai heillä on vakava hoitamaton päihde- tai mielenterveysongelma.

Sijaisvanhempaan liittyvät suojaavat ja riskitekijät tekijät voidaan jakaa vanhemmuuteen,

vuorovaikutukseen ja sijaisvanhempaan henkilönä liittyviin tekijöihin. Lisäksi perhehoitoon vaikuttavat rakenteisiin liittyvät tekijät.

Vanhemmuuteen liittyviä tekijöitä on mm. kyky asettua lapsen asemaan, halu ja kyky hoitaa ja huolehtia lapsesta sekä perheen kehitysvaiheet. **Vuorovaikutustaidot** ja –halu mitataan suhteessa lapseen, yhteistyökumppaneihin ja lapsen biologisiin vanhempiin. **Henkilöön liittyviä tekijöitä** on mm. psyykinen ja fyysinen hyvinvointi ja jaksaminen (väsymys, stressi, terveys), realistiset odotukset / pettymykset, persoonallisuus ja temperamentti, oma kiintymystyyli, ikä, päihteet, tukiverkostot sekä parisuhteen toimivuus, perheen taloudellinen tilanne ja asuinolosuhteet.

Rakenteisiin liittyviä tekijöitä on mm. toimiva tai toimimaton perhehoidon sosiaalityö (työntekijän pysyvyys/vaihtuvuus, persoonalliset kyvyt ja taidot, kiire) ja sijaisvanhemman suhtautuminen sosiaalitoimen tarjoamaan taloudelliseen, koulutukselliseen ja emotionaaliseen tukeen.

Työntekijöiden vaihtuvuus on haaste sekä työntekijöille että perheille. Uuden työntekijän pitää tutustua useisiin hyvinkin erilaisiin perheisiin. Hänen kannettavakseen jää myös perheiden turhautuminen ja vanhan työntekijän perään haikaileminen. Perheen haasteena puolestaan on jaksaa ottaa vastaan uusi työntekijä. Uuden ihmisen kohtaaminen, tilanteeseen pysähtyminen ja läsnä oleminen eivät ole itsestään selvyyksiä. Vuorovaikutuksen onnistuminen vaatii aina molemminpuolista halua ja asennetta. Tutuus, turvallisuus ja tietoisuus omista tunteista ja prosesseista helpottavat vuorovaikutusta.

Lapsen ja sijaisperheen yhteensopivuutta pyritään arvioimaan ennen sijoitusta ja tutustumisvaiheen aikana. Täydellistä yhteensopivuutta tuskin on olemassakaan, mutta sijoituksen onnistumisen kannalta on tärkeää, että molemmilla osapuolilla on halu kasvaa ja kehittyä yhdessä: lapsella tulisi olla halu ja syntymävanhempien lupa tulla tämän perheen lapseksi ja vanhemmilla halu kehittyä tämän lapsen sijaisvanhemmiksi.

Sijoitukseen liittyviä riskejä ja suojaavia tekijöitä

RISKITEKIJÄT	LAPSI	SUOJAAVAT TEKIJÄT

RISKITEKIJÄT	SIJ AISVANHEMMAT	SUOJAAVAT TEKIJÄT

Riskitekijä suuntaa kehitystä kielteiseen suuntaan. Suojaavat tekijät suojaavat riskitekijöiden vaikutuksilta ja voimavaratekijät vaikuttavat kehitykseen myönteisesti. Tilanteesta riippuen sama tekijä voi olla riski- tai suojaava tekijä. Riskitekijät voidaan määrittellä perheen sisä- ja ulkopuolella oleviksi stressitekijöiksi, joilla on taipumusta kasaantua ja kasaantuessaan aiheuttaa ongelmia.

- Lapsen ja perheen yhteensopivuutta arvioinnissa kaikki mahdollinen tieto lapsesta ja sijaisperheestä tulee ottaa huomioon.
- Sijoitusta suojaavien tekijöiden ja riskitekijöiden arviointi
- Kehitys- ja muutuskriisien huomioiminen.

c) Yhteistyön perustan luominen

Kun lapselle sopiva, valmennettu sijaisperhe löytyy, sijoittava sosiaalityöntekijä ottaa yhteyden perheeseen ja kertoo lapsen tilanteesta ja ennakoitavissa olevista haasteista. Sijaisvanhemmillä on lain mukaan oikeus saada tietää hoidon onnistumisen kannalta oleelliset tiedot lapsen henkilöhistoriasta ja terveydentilasta (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, 17 §). Työntekijän tulee kertoa perheelle mahdollisimman rehellisesti kaikki oleelliset tiedot lapsesta ja hänen perheestään. Usein, etenkin haasteellisessa tilanteessa sijaisperheet kokevat, että heille ei ole kerrottu kaikkea sitä, mitä työntekijät tiesivät. Väärinkäsitysten välttämiseksi oleellisen tiedon voi välittää suullisen tiedon lisäksi kirjallisessa muodossa. Sijaisvanhemmat ja sosiaalityöntekijät ovat molemmat vaitiolovelvollisia lapsen ja hänen perheensä asioissa.

Sosiaalityöntekijän yhteydenoton jälkeen sijaisperheen ja lapsen sekä syntymävanhempien kanssa sovitaan tutustumisaikataulusta. Tutustumisvaihe kestää lapsen iästä ja tarpeista riippuen muutamasta viikosta puoleen vuoteen, ja sen aikana luodaan pohja yhteistyölle. Tutustumisvaiheen aikana lapsi ja sijaisperhe tutustuvat toisiinsa vieraillemalla toistensa luona päivisin ja myöhemmin yön yli. Tutustumisvaiheen etenemistä ohjaa sijoittava sosiaalityöntekijä. Mukana ja tukena on myös lapsen sen hetkinen sijoituspaikka. Tutustumisvaihe on aika, jolloin perhe valmistautuu vastaanottamaan uuden perheenjäsenen ja lapsi valmistautuu muuttamaan uuteen perheeseen. Jokainen lapsi reagoi tutustumisvaiheeseen omalla tavallaan; toiset ovat innois-

saan uudesta paikasta ja valmiita muuttamaan vaikka heti. Toiset taas ovat surullisia, varautuneita ja peloissaan. Tavoitteena on, että lapsi voi muuttaa sijaisperheeseen mahdollisimman turvallisilla mielin.

Siirtymävaiheeseen kuuluvat kaikenlaiset tunteet. Tutustumisvaiheeseen liittyvistä tuntemuksista tulisi keskustella avoimesti ja sijaisperheille sekä sosiaalityöntekijöille tulisi antaa mahdollisuus peräytyä, jos sijoitus ei tunnu oikealta. Nykyisin epämääräisten tuntemusten, pettymysten ja ihmettelysten äärelle ei pysähtyä riittävästi vaan sijoitusprosessia jatketaan eteenpäin. Näin tapahtuu etenkin silloin, kun sosiaalityöntekijöillä on paineita löytää lapselle koti nopeasti ja sijaisperheellä on suuri halu saada lapsi perheeseen – vaikkakin erilainen kuin he olivat toivoneet.

Sijoituksen onnistumisen kannalta yksittäisiä lapsen tai perheen piirteitä tärkeämmäksi näyttääkin muodostuvan lapsen ja sijaisperheen yhteensopivuus ja toimiva yhteistyö kaikkien osapuolten välillä. Toimivan yhteistyön peruspilari on kyky ja halu puhua avoimesti. Jokaisen on tärkeää tulla kuulluksi silloin, kun hänellä on asiaa – ja jokainen joka tulee kuulluksi, kokee tulevansa arvostetuksi. Kuulluksi tuleminen edellyttää, ettei kysymyksiä, tunteita ja ajatuksia ohiteta vaan niille annetaan tilaa. Toisten kunnioittaminen ja mielipiteiden arvostaminen mahdollistavat myös yhteisen ymmärryksen löytämisen. Yhteistyö yleensä paranee, mitä paremmin opimme kertomaan omista havainnoistamme, tunteistamme ja kokemuksistamme – syyllistä etsimättä ja tilanteiden moninaisuus ja prosessinomaisuus hyväksyen.

Joimivan yhteistyön perusta on rehellisyys, luottamus ja halu puhua avoimesti.

d) Syntymävanhempien kanssa tehtävä työ

Kun lapsi sijoitetaan perhehoitoon, lapsen syntymävanhemmat tarvitsevat tukea ja apua sen hyväksymiseen. Jos vanhemmat vastustavat sijoitusta, lapsi jää lojaalisuusristiriitaan eikä voi kiintyä molempien vanhempien vetäessä mattoa toistensa jalkojen alta. Uuden lastensuojelulain velvoite tehdä asiakassuunnitelma myös syntymävanhemmille tukee sekä vanhempia että sijoitettua lasta selkeyttäen syntymävanhemman osallisuutta ja roolia lapsen elämässä.

Yhteinen vanhemmuus/jaettu vanhemmuus on yleisesti hyväksytty sanapari, mutta usein sen saavuttaminen käytännössä vaatii paljon työtä ja vanhempien motivointia työskentelemään yhdessä lapsen hyväksi. Vanhemmille, joiden lapsi on huostaanotettu, järjestetään nykyisin vertaisryhmiä (mm. vertaisryhmämalli/www.sininauhaliitto.fi) ja lisäksi vanhemmilla on omia yhdistyksiä.

- Sijoitetun lapsen vanhemmille tulee tehdä asiakassuunnitelma (LsL 30 §).
- Kuka on lapsen vanhempien työntekijä, kuka käsittelee sijoitusta syntymävanhempien kanssa ja auttaa heitä?
- Suunnitelma syntymä- ja sijaisvanhempien kohtaamispaikkojen rakentamiseksi.

2.3 Sijoituksen aikana

a) Ensisijainen tuki perhehoidossa

I Sosiaalityöntekijän tuki

Pystyäkseen tukemaan sijoitettua lasta, sijaisvanhemmat tarvitsevat ja ansaitsevat tulla tueksi. Sijaisvanhempien tukimuodot voidaan jakaa taloudelliseen ja aineelliseen tukeen sekä toiminnalliseen, tiedolliseen ja emotionaaliseen tukeen. Sijaisperheen voimavaroja voivat kuluttaa mm. perherakenteen muutokset, sijoitetun lapsen oireilu, sisarusten oireet, yhteistyöongelmat sijoitetun lapsen syntymävanhempien ja suvun kanssa, yhteistyöongelmat viranomaisten kanssa, arjen pyörittäminen, kokemus yksinjäamisestä, tuen puute ja sijaistraumatisoituminen. Tuki voi olla virallista (esimerkiksi koulu, lastensuojelunviranomaiset ja perheneuvola) ja/tai epävirallista (suku, ystävät, naapurit).

Sijaisvanhemman ensisijainen, virallinen, tukija on lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Hänen kauttaan hoituvat sijaisvanhemman lakisääteiset tukimuodot kuten palkkio ja kulkorvaus, käynnistämiskorvaus ja oikeus vapaaseen (Perhehoitajalaki 312/1992) sekä emotionaalinen tuki. Sijoituksen arviointi ja seuranta ja niiden perusteella sekä lapsen että sijaisvanhempien tarvitsemat palvelut ja tukimuodot kirjataan asiakassuunnitelmaan. Sijaisperheiden saaman tuen laatu ja määrä vaihtelevat sijoittajakunnittain – ja myös sosiaalityöntekijäkohtaisesti.

Sosiaalityön tulee tukea sekä sijoitettua lasta ja hänen vanhempiaan että sijaisvanhempia. Tuen laadun ja määrän tulisi olla suhteessa lapsen tarpeisiin, sijaisperheen rakenteeseen (esimerkiksi yksinhuoltajuus, sisarusten lukumäärä, kehitykselliset kriisit), sijaisperheen toimintakykyyn, ulkoisiin puitteisiin (esimerkiksi perheen talous ja työajat) sekä sijaisperheen tarpeisiin. Sijoitetut lapset tarvitsevat usein erityistä tukea koulunkäynnissä, terveydenhoidossa ja sosiaalisen käyttäytymisen alueilla. Uuden lastensuojelulain mukaan lapselle on nimettävä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Työntekijän tulee tavata lasta riittä-

vän usein myös henkilökohtaisesti ja lapsella on oikeus tavata työntekijää kahdenkesken. (LsL 13, 29 §.)

Parhaimmillaan sosiaalityöntekijän ammattitaito vanhempien tukijana ja lapsen tilanteen arvioijana sekä toimiva yhteistyö auttavat sijaisvanhempia jaksamaan. Säännöllinen ja toimiva yhteistyö on myös perhehoidon laadun tausta. Sekä sijaisvanhempien että sosiaalityöntekijöiden tulisi oppia yhä paremmin tunnistamaan sijaisperheen tuen tarve ja rohkaistua hakemaan ja tarjoamaan apua ajoissa.

Pahimmillaan sijaisvanhemmat kokevat, että he eivät voi pyytää apua. Jos he kertovat väsymyksestään, sosiaalityöntekijä uhkaa sijoittaa lapset muualle, ja jos he puhuvat rahasta, he ovat itsekkeitä ja rahanahneita. Toisaalta sijaisvanhemmat ovat joskus myös loukkaantuneet, jos sosiaalityöntekijä on ottanut puheeksi jaksamisen tai muun huolta aiheuttavan asian. Tyytyväiset sijaisvanhemmat ovat kokeneet, että työntekijöillä on aikaa ja resursseja auttaa.

Sijaisvanhempien tuen saamista ja tuen tarvetta on sivuttu useassa sijaisvanhemmuudesta tehdyssä tutkimuksessa (esim. Heikkinen, 2002; Pöllänen, 2005; Teittinen, 2006; Saastamoinen & Sutinen, 2001). Edellä mainittujen tutkimusten mukaan sijaisvanhemmat kokevat, että he eivät saa tarpeeksi tukea. Sosiaalityöntekijän tavoittaminen on vaikeaa, viesteihin ei vastata ja työntekijän vaihtuminen on hankalaa. Sijaisvanhemmat toivoivat, että työntekijällä olisi enemmän aikaa tutustua lapseen ja perheeseen, ja että he pitäisivät aktiivisesti yhteyttä ja arvostaisivat sekä ymmärtäisivät sijaisvanhempien vaativaa tehtävää. Lisäksi sijaisvanhemmat toivoivat parempaa tiedottamista, selkeitä ohjeita ja yhtenäisiä käytäntöjä kuntien välillä mm. maksupolitiikan suhteen. Sijaisvanhempien esittämä tuentarve vaihteli arkipäivän avusta (kodinhoito ja kuljettamiset), vapaapäivien järjestymisen kautta lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa työ-

kentelyyn. Sijaisvanhempien listaamia toimivia tuenmuotoja olivat mm. perhetyöntekijän tuki, työnohjaus, vertais- ja pienryhmät, lapsen tuetut lommat ja harrastukset, perheen tuetut lommat sekä koulutus – ja säännöllinen yhteys sosiaalityöntekijään.

Samankaltaiset tilanteet koetaan erilaisissa perheissä eri tavoin ja myös tuen tarpeet ovat erilaisia. Sijoituksen onnistumista ennustava tuki oli tutkimusten mukaan koulutuksellista ja emotionaalista. Aineellinen ja konkreettinen tuki ei ratkaissut sijaisvanhempien jaksamisen ongelmia.

II Sijoituksen sujumisen arviointi

Säännöllinen ja toimiva yhteistyö mahdollistaa perhehoitosijoituksen sujumisen arvioinnin ja seurannan. Sijoituksen sujuvuutta ja lapsen tilannetta sijaisperheessä tulee arvioida koko sijoituksen ajan. Tutustumisen ja kuherruskuukauden jälkeen seuraa arki ja osa lapsista alkaa koetella sijaisvanhempien kärsivällisyyttä, perheen rajoja ja sitä luovutaanko hänestä vai ei.

Tullessaan sijoitetut lapset ovat usein rajattomia ja he yrittävät määrätä omasta ja muiden elämästä. Sijaisvanhemman tehtävä on asettaa lapselle samanaikaisesti riittävän tiukat ja sopivan joustavat rajat. Turvalliset ja selkeät rajat ja tieto siitä, että aikuiset kantavat vastuun antavat lapselle turvallisuuden tunteen. Kun lapsen perusturvallisuuden tunne kohenee, hänelle tulee mahdolliseksi käsitellä sekä sijoitukseen liittyviä että aiempia traumoja. Joskus lapsi tarvitsee mahdollisuuden taantua aiemmille kehitystasojen kehittyäkseen sen jälkeen eteenpäin.

Rajojen asettamista ja lapsen käyttäytymisen ymmärtämistä vaikeuttaa usein se, että sijoitetut lapset ovat kehittyneet epätasaisesti. Joissakin asioissa, kuten itsenäisessä pärjäämisessä, he käyttäytyvät itseään vanhemman oloisesti, mutta hetken päästä käyttäytyminen voi olla huomattavasti nuoremman lapsen käyttäytymistä. Esimerkiksi pettymyksen sietäminen voi olla sijoitetulle lapselle hyvin vaikeaa ja se saattaa aiheuttaa uhmaikäisen kiukkukohtauksia vanhemmassakin lapsessa.

Lapsen asettamien vaatimusten lisäksi sijaisvanhemmat joutuvat suhtautumaan lapsen ja hänen syntymävanhempiansa **yhteydenpi-**

toon. Lastensuojelulain mukaan lapsen ja hänen syntymävanhempiansa ja muiden tärkeiden ihmisten yhteydenpitoa on tuettava, koska säännöllinen yhteydenpito ylläpitää jatkuvuutta ja lapsen turvallisuuden tunnetta. Säännöllinen yhteydenpito on myös edellytys lapsen kotiutumiselle, jos syntymäkodin olosuhteet paranevat. Tapaamiset herättävät kaikissa osapuolissa suuria tunteita, mutta onnistuessaan ne lisäävät sekä syntymä- että sijaisvanhempien jaksamista ja edistävät sijoitusten pysyvyyttä.

Sijoitettu lapsi odottaa, toivoo, jännittää ja joskus myös pettyy tapaamisiin. Syntymävanhemmat ovat hänelle tärkeitä, mutta niin ovat sijaisvanhemmatkin, jotka pitävät huolta arkipäivän asioista. Jos yhteistyö vanhempien välillä ei suju eivätkä he arvosta toisiaan, lapsi joutuu sietämättömän ristiriitaiseen tilanteeseen. Aikuisien vuoksi, selviytyäkseen tilanteesta, hän saattaa joutua tukahduttamaan omat tunteensa ja halunsa. Pahimmillaan lapsi jää näkymättömäksi aikuisten tarpeiden ja tunteiden taakse, eikä kerro kenellekään omista tunteistaan, jotka liittyvät tapaamisiin. Joskus tapaamisten jälkeinen eroon joutuminen voi herättää lapsessa myös aiempien hylkäämiskokemusten muiston.

Myös syntymävanhemmille tapaamiset ovat vaativia. Tapaamisiin liittyy ikävää, toiveita, odotuksia, pettymyksiä, jännitystä, halua hyvittää lapsen sijoitus ja syylisyyttäkin. Kaiken lisäksi kauan odotettu lapsen tapaaminen on määräaikainen ja päättyy aina. Hyvästien jättäminen ja siitä seuraava ikävä saattavat joissakin tapauksissa kasvaa niin isoiksi, etteivät vanhemmat pysty tapaamaan lapsiaan. Sijoituksen aikana syntymävanhempien tulisikin saada tukea itselleen, jotta he voisivat tukea lastaan ja sijoituksen onnistumista.

Tapaamistilanteessa sijaisvanhempi kantaa omien tunteiden lisäksi sijoitetun lapsen tunteita. Usein sijaisvanhempi näkee, miten paljon lapsi jännittää ennen tapaamista, miten suuri lapsen pettymys on, jos tapaamiset peruuntuvat ja miten vaikeaa lapsen on tapaamisten jälkeen palata arkirytmiiin. Usein lapsen tilanne muuttuu ja vaikeutuu vierailujen jälkeen. Suojellakseen lasta pettymyksiltä ja tunnemyrskyiltä, sijaisvanhemmat joskus

haluaisivat rajoittaa tapaamisia, mutta silloin he unohtavat, että lapsen kasvun ja kehityksen kannalta yhteydenpito syntymävanhempiin on ristiriitaisista tunteista huolimatta tärkeää.

Sijaisvanhemman tulee käsitellä myös omat tunteensa suhteessa lapsen syntymävanhempiin. Pystyykö hän arvostamaan lapsen vanhempia, heidän teoistaan huolimatta? Miten hän suhtautuu siihen, että syntymävanhemmat pitävät oikeutenaan arvostella lapsen vaatteita tai sijaisperheen kasvatustapojen ja elämäntapaa? Kuinka vanhempi pystyy autamaan lasta tapaamisjännityksessä, jos hän itsekään pelkää, että tapaaminen ei onnistu? Tai kuinka hän vastaanottaa lapsen, joka tapaamisviikonlopun jälkeen tuoksuu vieraille kodille? Halaamalla vai kylpyn passittamalla?

Parhaimmillaan, kun yhteydenpito sujuu, lapsi saa kokemuksen, että hänellä on kahdet vanhemmat, jotka välittävät hänen hyvinvoinnistaan ja antavat hänelle luvan olla molempien vanhempien kanssa. Yhteydenpito paranee, kun syntymävanhempi kokee, että häntä arvostetaan ja kunnioitetaan lapsen vanhempana, hänen mielipiteistään ollaan kiinnostuneita ja niitä kuullaan, häntä muistetaan esimerkiksi äitien- ja isänpäivänä, lapsesta annetaan säännöllisesti tietoja ja sijaisvanhemmat osaltaan huolehtivat yhteydenpidon onnistumisesta. Sijaisvanhempien on myös tärkeää muistaa, että he eivät aseta yhteistyön tavoitteita liian korkealle. Sijoituksen taustalla on syitä, joiden vuoksi syntymävanhemmat voivat olla haluttomia tai kyvyttömiä yhteistyöhön. Tällöin sijaisvanhemman rooli yhteistyön rakentajana korostuu. Toimiva yhteistyö sijaisperheen, syntymävanhempien ja sosiaalitoimen välillä vaikuttavat oleellisesti lapsen hyvinvointiin ja sopeutumiseen sijaisperheeseen sekä sijoituksen pysyvyyteen.

Pätevän arvioinnin ehdoton edellytys on, että työntekijällä on aikaa tutustua perheeseen ja tavata heitä säännöllisesti. Suurin osa sijoituksen arvioinnista tapahtuu keskustelemalla eri osapuolien kanssa. Joissakin tapauksissa arvioinnissa apuna voi käyttää edellä esitettyä Suojaavien ja riskitekijöiden taulukkoa tai esimerkiksi Huolen vyöhykkeitä. Huolen vyöhykkeet on muokattu Tom Arnkilin ja Esa

Erikssonin avohuollon lastensuojeluun kehitetyn mallin pohjalta ja sosiaalityön luokittelussa on käytetty apuna Pelastakaa Lapset ry:n luokitusta. Työpöydän tavoitteena on auttaa hahmottamaan usein hahmotonta tilannetta. On kuitenkin hyvä muistaa, että huoli on aina subjektiivinen arvio eikä sama huolenaihe edellytä välttämättä samanlaisia toimenpiteitä erilaisissa perheissä. On kuitenkin hyvä tarkistaa, miten perheessä voidaan esimerkiksi silloin, kun monia asioita tapahtuu samanaikaisesti (työntekijä vaihtuu, vanhemmat eroavat ja nuori on murrosiän kynnyksellä).

Huolen vyöhykkeet pitkäaikaisessa perhehoidossa

Huolen vyöhykkeet on jaettu neljään kategoriaan

1. huoletonta, toimivaa
2. pieniä toimintahäiriöitä / haasteellisia tekijöitä
3. huoli herää ja huoltoa kaivataan
4. huoli on iso ja vaatii muutoksia

	HUOLETONTA, TOIMIVAA	PIENIÄ TOIMINTAHÄIRIÖITÄ/ HAASTEELLISIA TEKIJÖITÄ		HUOLI HERÄÄ JA TUKEA KAIVATAAN	HUOLI ON ISO JA VAATII MUUTOKSIA
Sijaisvanhempaan liittyvät asiat	<p>yhteistyöhaluinen ja -kykyinen suhteessa työntekijöihin ja lapsen biologisiin vanhempiin</p> <p>hyvä psyykinen ja fyysinen terveys</p> <p>tyytyväinen saamaansa tukeen</p> <p>näkee lapsen positiivisena</p> <p>pystyy asettumaan lapsen asemaan ja tunnistaa hänen tarpeensa, lapsi on keskiössä</p> <p>pystyy puhumaan myös vaikeista asioista ja sallii kaikenlaiset tunteet</p> <p>perhe on valmennettu ja osallistuu täydennyskoulutuksiin</p> <p>työnohjaus ja vertaisryhmät saatavilla</p>	<p>hyvinvoinnissa ja/tai terveydessä muu toksia</p> <p>tyytymättömyys lisääntynyt</p> <p>lapsi nähdään useammin negatiivisena häneen ei ole kiinnytty</p> <p>epäilyä, pärjäkö vanhemmat lapsen kanssa</p> <p>lapsen tarpeita ja käyttäytymisen syitä ei tunnisteta (ajatellaan että hän tekee tahallaan)</p> <p>biologinen perhe nähdään uhkana</p> <p>sijaisvanhempi on väsynyt</p> <p>pelko lapsen menetyksestä</p> <p>pettymys lapseen, sijoitukseen, tukeen...</p> <p>rajut kasvatusmenetelmät (yksin jättäminen, istuttaminen, pakottaminen)</p>		<p>tukitoimet eivät riitä, tyytymättömyyttä</p> <p>lapsi nähdään toistuvasti/jatkuvasti negatiivisena</p> <p>lapsen tarpeita laiminlyödään</p> <p>sairastelua, jaksamattomuutta, uupumusta (päihteet yms)</p> <p>keskeisintä omat asiat, lapsi ei ole keskiössä syitä etsitään ja ne nähdään itsen ulkopuolella</p> <p>elämänpiiri on pienentynyt (mahdottomien lasten kanssa ei käydä missään)</p> <p>lapselle annetaan periksi tai ei aseteta rajoja (vanhemmuus rajojen asettajana häviää)</p> <p>joustamattomuus ja ehdottomuus</p> <p>sijaisvanhemmat eivät halua tehdä yhteistyötä sosiaalityön kanssa</p>	<p>ei ota vastaan tarjottuja tukitoimia</p> <p>sairausloma uupumuksen vuoksi</p> <p>tukitoimet eivät auta, riitä</p> <p>ei löydy ratkaisukeinoja</p> <p>uhkaa sanoa toimeksiantosopimuksen irti</p> <p>päihteiden käyttöä</p> <p>väkivaltilanteita</p>
Perheeseen liittyvät asiat	<p>perheen tilanne on vakaa ja hyvä</p> <p>perheeseen kuuluvien sisarusten välit toimivat</p> <p>parisuhde voi hyvin</p> <p>perheen vuorovaikutus on avointa</p> <p>lapset ovat mukana keskusteluissa</p>	<p>perheen tilanne muuttuu (muutto, lasten kehitysvaiheet (uhma- tai murrosikä, koulun alku...), töihin palaaminen / kotiin jääminen, uudet lapset..)</p> <p>parisuhteessa ongelmia</p> <p>sisarusten välit hankalat</p> <p>taloudellinen tilanne huononee</p>		<p>perheen tilanteessa tapahtunut isoja muutoksia; esim. avioero, työttömyys, läheisten vakava sairaus tai kuolema</p> <p>perhe ei halua puhua muutoksesta työntekijän kanssa</p> <p>sisarukset oireilevat</p> <p>perheenjäsenet eivät tule neuvotteluihin, vaikka pyydetään</p>	<p>perheenjäsenet voivat huonosti</p> <p>perheen rakenne romahtamassa</p> <p>sisarusten välit rajut, riitaa, ulkopuolelle jättämistä, hyväksikäyttämistä</p>

	HUOLETONTA, TOIMIVAA	PIENIÄ TOIMINTAHÄIRIÖITÄ/ HAASTEELLISIA TEKIJÖITÄ		HUOLI HERÄÄ JA TUKEA KAIVATAAN	HUOLI ON ISO JA VAATII MUUTOKSIA
Lapseen liittyvät asiat	<p>lapsen kehitys ja sijoitusprosessi etenevät</p> <p>lapsen hoidossa ja kasvatuksessa ei ole ongelmia</p> <p>lapsella on tarvittavat tukimuodot (esim. terapia, oikea koulu-muoto)</p> <p>lapsi voi hyvin</p> <p>lapsi tietää, että hänellä on kaksi perhettä</p> <p>saa ilmaista kaikenlaisia tunteita</p> <p>lapsella on kontakti muihin sijoitettuihin lapsiin</p>	<p>lapsen kehitys jämähtänyt tai taantunut (voi olla myös osa prosessia)</p> <p>tukitoimet eivät toimi (ei terapiaa, väärä koulu..)</p> <p>lapsen käyttäytyminen ja oloisuus on muuttunut</p> <p>lapsi taistelee sijaisperhettä vastaan, ei suostu kiinnittymään</p> <p>koulu- ja päiväkotiongelmia lapsi saa osakseen koko ajan negatiivista palautetta</p> <p>pieni lapsi; huonosti tai säähän sopimattomasti puettu, likainen ja hoi-tamaton, sairastelee paljon, ei leluja (koska kuitenkin hajottaa), kummallisia nukkumisjärjestelyitä (esim. yksin ylä-kerrassa)</p> <p>nuori: saa kaiken periksi, pyörittää perhettä ja manipuloi, säännöt ikään sopimattomia ja joustamattomia</p>		<p>lapsi ei voi perheessä hyvin</p> <p>lapsen kehitys mennyt jatkuvasti huonompaan suuntaan</p> <p>lapsi karkailee</p> <p>lapsi kertoo, ettei halua olla sijaisperheessä</p> <p>epäily, että lasta kohdellaan huonosti</p> <p>päihteiden käyttöä</p> <p>lintsaamista</p> <p>syömishäiriöitä, masentuneisuutta, sairastavuutta</p> <p>liian ankarat tai liian löysät rajat</p>	<p>lapsi vahingoittaa itseä tai muita</p> <p>lapsen kehitys on vaarassa (esim. epäsosiaalisuus, päihteet, rikokset..)</p> <p>lapsi karkailee toistuvasti</p> <p>lintsaaminen on jatkuvaa</p> <p>tieto, että lasta kohdellaan huonosti (väkivaltaa, yksin jättämistä, haukkumista, vähätteleminen...)</p>
Syntymävanhempiin liittyvät asiat	<p>hyväksyvät sijoituksen</p> <p>sopimukset pitävät</p> <p>tapaamiset toimivat</p> <p>kykenevät asettumaan lapsen asemaan ja tukevat lasta</p> <p>vanhempien omat hoito- ja tukikuviot kunnossa</p>	<p>perhe ei pidä sopimuksista kiinni</p> <p>perheen tilanne ja käyttäytyminen on muuttunut</p> <p>tuovat esille halunsa saada lapsi takaisin</p> <p>puuttuvat sijoituksen kulkuun</p>		<p>perhe tuo esille epäilynsä perhehoidosta, kyseenalaistavat sijaisperheen tavat ja teot</p> <p>eivät hyväksy sijoitusta ja kertovat sen myös lapselle</p> <p>vaativat lapsen kotiutumista</p> <p>uhkailevat</p> <p>eivät kykene asettumaan lapsen asemaan</p>	<p>väkivaltaa tai sillä uhkailua</p> <p>ei palauta lasta</p> <p>rajattomuus</p>

	HUOLETONTA, TOIMIVAA	PIENIÄ TOIMINTAHÄIRIÖITÄ/ HAASTEELLISIA TEKIJÖITÄ		HUOLI HERÄÄ JA TUKEA KAIVATAAN	HUOLI ON ISO JA VAATII MUUTOKSIA
Sosiaalityöhön liittyvät asiat	yhteys lapseen ja perheeseen on säännöllinen ja toimii tuttuus "prosessi hallussa" työntekijällä on työnohjaus	intuitio että kaikki ei ole hyvin työntekijä vaihtuu suunnitelmallisuudessa puutteita tai dokumentointi ei ole ajan tasalla työntekijän pitkä sairausloma		työntekijä vaihtuu toistuvasti työntekijän kyynisyys työntekijän uupumus työntekijän kyvyttömyys tukea työntekijää vaikea saada kiinni, ei vastaa yh- teydenotto pyyntöihin huonosti tehdyt päätökset	toimintaa ei ohjaa suunnitelmallisuus vaan työskentely on reagoimista ulkoisiin vaatimuk- siin suunnitelmia ja muistiinpanoja ei tehdä
Yhteistyöhön liittyvät asiat	vuorovaikutus on avointa, suo- raa, rehellistä ja aitoa myös hankalista asioista puhu- taan (raha ja jaksaminen) sovitut tapaamiset ja käytännöt pitävät	ajoittain tapaamiset tunnelmaltaan kireitä tunne, että jotakin jää sanomatta, jostakin ei saa otetta - epäaitous sovittuja tapaamisia perutaan, aikoja ei saada sovituksi		tapaamiset peruuntuvat toistuvasti tapaamiset ovat riitaisia ja kireitä; etsitään syyllisiä sopimuksia ei saada tehtyä tai niistä ei pidetä kiinni	yhteydenpitoa ei ole tapaamiset riitaisia, yhteistä ymmärrystä ei löydy
					
	sosiaalityön perustaso on riittä- vä, tapaamisia on sovituksi har- vakseltaan, mutta säännöllisesti	sosiaalityön vahvistettu taso / selvitte- ly; työntekijä puhuu tuntemuksistaan työryhmässä, mietitään tukimuotoja ja jäsenetään intuitiota Sijaisvanhemmat ottavat asian pu- heeksi ja pyytävät palaveria Pitää herätä ja kysyä, miettiä, miten asiat saadaan puheeksi sovitaan seuraava käynti mahdollisim- man nopeasti		sosiaalityön intensiivinen taso; sosiaalityönte- kijä saa itselleen työparin; johtavan sosiaali- työntekijän tai erityistyöntekijän Puheeksi ottaminen ja sosiaalityön kriisityö: kriisityön toimintamallin mukaan Sijaisperheellä intensiivinen mahdollisuus huolen käsittelyyn ja ongelmien ratkaisujen etsimiseen	Puheeksi ottaminen, muutoksen aikaan saami- nen, akuutin tilanteen hoitaminen ja jälkipuinti- -aktiiviset teot Kriisityö Arviointi ja tulevista toimenpiteistä päättämi- nen

III Sijaisvanhemman jaksamisen tukeminen

Sijaisvanhempien jaksaminen tai pikemminkin jaksamattomuus on usein sijoituksen purkautumisen takana. Selvityksen mukaan suurin syy sijoitusten purkautumisiin oli sijaisvanhemman väsymys. Sosiaalityöntekijän tulee jatkuvasti yhdessä sijaisvanhempien

kanssa arvioida heidän jaksamistaan. Omaa ja toisenkin jaksamista on usein vaikea arvioida, mutta apuna voi olla alla oleva lomake. Lomake auttaa hahmottamaan omaa jaksamista, mutta se voi myös toimia tukipaperina vaikean asian puheeksi ottamisessa.

Sosiaalityöntekijän tuki

- Käytännön asioiden huolehtiminen esim. palkkioista ja korvauksista huolehtiminen, lasten tapaamisista sopiminen ja vastuunkantaminen, osallistuminen lapsen erityistarpeiden esim. erityisopetuksen järjestämiseen.
- Säännölliset tapaamiset ja sijoitukseen liittyvien teemojen esille nostaminen.
- Sijoituksen arviointi ja sijaisvanhemman jaksamisen seuranta.
- Emotionaalinen tuki; tavoitettavuus ja kuunteleminen silloin, kun sijaisvanhempia kaipaa kuulijaa.
- Palvelujen pariin ohjaaminen.

Miten jaksan perhehoitajana - arviointilomake sijaisvanhemman ja sosiaalityöntekijän käyttöön

	Täysin samaa mieltä	Samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Eri mieltä	Täysin eri mieltä
Tunnen jaksavani, vaikka hommaa on paljon					
Minulla ei ole juuri koskaan rittämättömyyden tunteita					
Nukun hyvin, vaikka lapsen tilanteeseen liittyä monenlaista					
Vaikka välillä on vaikeaa, haluan jatkaa perhehoitajana enkä ajattele irtisanoutumista					
Ärsynnyn tavallista useammin lapseen, hänen vanhempia tai yhteistyökumppaneihin					
Minulla on vahva tunne, että teen arvokasta työtä					
Lapsen tai hänen läheistensä traumaattiset kokemukset eivät ole ratkaisevasti vaikuttaneet jaksamiseeni tai maailmankuvaani					
Läheiset ihmissuhteet (parisuhde, perhe, ystävät) voivat hyvin, eikä työpaine ole vaikuttanut niihin					
Huomaan, että minun on vaikea eläytyä lasten tai heidän vanhempiensa ongelmiin ja tarpeisiin					
Kun aloitin perhehoitajana, odotin enemmän					
Minulla on jatkuvasti huono omatunto suhteessa sijoitettuun lapseen tai läheisiin ihmisiin					
Huomaan, että minun on vaikea keskittyä ja/tai viedä loppuun asioita					
Minusta tuntuu, että olen menettämässä kiinnostukseni toimia perhehoitajana ja laajemminkin					
Minulla on taho, jolle voin kertoa vaikeista asioista					
Minusta tuntuu, että olen ansassa eikä minulla ole ulospääsyä					
Minulla on aikaa pitää itsestäni huolta ja tehdä itselleni tärkeitä asioita					
Minulla on tarpeeksi aikaa olla yhdessä puolisoni ja biologisten lasteni kanssa					
Terveystilani, ruokailutottumukseni, unirytmisi ja/tai päihteidenkäyttöni on viime aikoina muuttunut					
Olen onnellinen					
Perheen taloudellinen tilanne ja käytännön asioiden hoitaminen ei aiheuta huolta					

Miten jaksan perhehoitajana - arviointilomake sijaisvanhemman ja sosiaalityöntekijän käyttöön

STRESSIN KASAUTUMINEN

- esivaihe; kärsimätön, ärtyisä, huolestunut, uniongelmat, ajatukset pyörivät
- hälytysvaihe: keskittymis- ja univaikeudet, nautintoaineiden käyttö lisääntyy, työhön tarttuminen vaikeaa
- vastustusvaihe; tekee pitkää päivää, mutta ei saa aikaiseksi mitään, unohtelee, fyysiset oireet pahenevat
- uupumus; väsymys, vetäytyminen, fyysiset oireet pahenevat, itkuisuus, huumori ja ilo katoavat
- sairastuminen: psyykinen ja fyysinen, toipuminen kestää kauan.

Uupuminen vaikuttaa ihmiseen kokonaisvaltaisesti ja yksilöllisesti. Siinä missä toinen älyllistää toinen ahdistuu ja syyllistyy. Uupuminen vaikuttaa siihen, miten ihminen ajattelee, tuntee, käyttäytyy, suoriutuu töistä, toimii sosiaalisissa suhteissa ja millaisena hän kokee itsensä ja maailman.

YLEISIÄ TOIMINTATAPOJA, KUN UUPUMINEN UHKAA

- Aktiivinen toiminta ja toimintasuunnitelmien tekeminen
- Huomion keskittäminen johonkin muuhun (sijaistoiminnot) ja/tai nautintoaineiden lisääntynyt käyttö
- Ongelman kieltäminen tai torjunta
- Sosiaalisen tuen etsiminen; neuvot ja emotionaalinen tuki
- Tunteisiin keskittyminen ja niiden purkaminen
- Itsen ulkoistaminen ja syyllisten etsiminen
- Tekemisestä ja tavoitteista luopuminen
- Ongelman hyväksyminen

STRESSIN JA UUPUMUKSEN HOITO

- tunnista itsesi ja omat voimavarasi.
 - ole itsellesi armollinen, teet parhaasi, et enempää. Aseta rajoja, realistisesti.
- tiedosta, tunnista ja poista stressin lähteet
 - jos se on mahdollista. Jos se ei ole mahdollista, voitko muuttaa asennettasi?
- aseta itsellesi pitkän ja lyhyen tähtäimen tavoitteita, huomaa edistyminen
- pidä huolta itsestäsi
 - fyysinen ja psyykinen terveys; liikunta, ruokavalio, lepo, rentoutus, meditaatio..
 - ravitse ja hemmottele itseäsi; tee asioita joista nautit
 - etsi keinoja, jotka auttavat sinua stressin hallinnassa ja käytä niitä (esim. liikkuminen, kirjoittaminen, meditaatio, hengitysharjoitukset...) ammatillisuuden seuraksi iloa ja hauskuutta
- anna myös muiden pitää huolta sinusta
 - kerro asioistasi läheisille ja työntekijöille (tunteiden purkaminen, ajattelun jäsentäminen)
 - jaa huolenaiheesi vertaistesi kanssa; kerro ja kuuntele, ota vastaan tuki
 - informaation kerääminen ja ratkaisukeinojen keksiminen yhdessä, opiksi ottaminen
- kouluttautuminen sekä ammatillisesti että itsetuntemuksellisesti (esim. työnohjaus)
 - kriittisten tilanteiden ennakointi, hallinta ja purku

Lähteenä käytetty ja muokattu mm: Soili Poijulan suomentama Compassion satisfaction and fatigue subscales III, Figley C. (1995) Compassion fatigue, Raimo Mäkelä: Myötätuntouupumus, artikkeli Perusta lehdessä 1999.

b) Muita tukimuotoja perhehoidossa

I Varhaisen vaiheen tiivistetty tuki

Varsinkin sijoituksen alkuvaiheessa sijaisvanhempana toimiminen saattaa olla sekä henkisesti että fyysisesti raskaampaa kuin mitä sijaisvanhemmat olivat kuvitelleet. Sijoitettu lapsi saattaa viedä täysin vanhempien ajan ja huomion ja arkipäivän pyörittäminen onkin oletettua hankalampaa. Alkuaikojen haasteelliset tilanteet voivat johtaa väsymykseen ja pahimmillaan sijoituksen katkeamiseen jo ensimmäisten vuosien aikana.

Sijoituksen alkuun kuuluu usein ns. ”**ku-herruskuukausi**”, jonka aikana perheenjäsenet tutustuvat toisiinsa. Usein sijoituksen alussa kaikki tuntuu menevän hyvin ja perheenjäsenet hakevat innostuneesti paikkaansa suhteessa toisiin. Sijaisperheen rakenne muuttuu ja tavoitteena on, että kaikilla perheenjäsenillä olisi oma, yhtä arvokas paikkansa ja tila kasvaa omana itsenään. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset reagoivat perhesijoitukseen eri tavoin. Toiset lapset voivat masentua ja vetäytyä itseensä, kun taas toiset ovat levottomia ja hakevat aikuisen huomiota teoillaan.

Koska jokainen sijoitettu lapsi on erilainen, myös hänen reaktiotapansa uuteen perheeseen ovat erilaisia. Osa sijoitetuista lapsista saattaa kiintyä ensisijaiseen hoitajaansa uudessa perheessä hyvin nopeasti, jopa takertuvasti. Joissakin tapauksissa sijaisvanhemmat taas joutuvat taistelemaan turhautumisen ja ehkä kiukunkin tunteita vastaan, kun lapsi näyttää vähät välittävän siitä, missä hän on. Usein lapsi vaatii paljon huomiota, mikä puolestaan voi herättää toisissa lapsissa ja puolisossa mustasukkaisuutta. Lapsi ikävoi syntymävanhempiään ja sisarusiaan ja uusiin sääntöihin ja tapoihin totuttelemisen vaatii paljon energiaa. Perheenjäsenten energiaa puolestaan kuluu, kun he sopeutuvat lapseen ja hänen mukanaan tullessiin yhteistyökumppaneihin: syntymävanhempiin, sukulaisiin ja sosiaalityöntekijöihin. Usein huomiotta jäävät sijaissisarukset, jotka uuden lapsen tullessa joutuvat ainakin osittain luopumaan omasta arjestaan, vanhemmistaan, leluistaan ja rauhastaan.

Lapsen tapa reagoida herättää sijaisvanhemmissa ja -sisaruksissa tunteita ja reaktioita. Kestäkö sen, että lapsi takertuu minuun kuin hengen hädässä tai kestäkö sen, että lapsi ei osoita minkäänlaisia kiintymyksen merkkejä? Mitä tunteilleni teen? Vaikeassa tilanteessa lapsi reagoi perustoiminnoillaan esimerkiksi yli- tai alisyömisellä, unen häiriöillä, käyttäytymisen muutoksilla ja taantumisella. Kaikenlaiset tunteet pelosta vihan kautta suruun ja helpotukseen tulevat esille.

Sijoitetuilla lapsilla on taustallaan monia pettymyksiä ja alun intensiivisen takertumisenkin pinnan alla voi olla epäuskoa, epäluotamusta ja turvattomuutta. Kaikkien osalta liittyminen ei tapahdu automaattisesti vaan osa lapsista tarvitsee paljon suostuttelua, vakuuttelua ja aikaa. Kaltoin kohdellun lapsen pulmia ovat mm. heikko itsetunto, aggressiivinen ja torjuva suhde ikätovereihin, käyttöhäiriöt, vaikeus ottaa vastaan hyvää, pyrkimys kontrolloida tilanteita ja manipuloida ihmisiä, oppimisvaikeudet, vieraantuminen omista toiveista, tarpeista ja tunteista, vetäytyminen kontaktista ja rakastetuksi tulemisen kokemisen välttäminen. Omalla käyttäytymisellään lapsi pyrkii hallitsemaan tilanteita. Usein jopa niin, että hän tulee hylätyksi.

Aikuisen tehtävä on auttaa lasta ja murtaa lapsen oppima tunteiden tukahduttamisen muuri. Lapsen taustan ymmärtäminen auttaa ymmärtämään lapsen käyttäytymistä, joka usein heijastelee odotuksia torjuvasta ja epäluotettavasta aikuisesta. Lapsi kertoo käyttäytymisellään aiemmasta elämästään ja siitä, miten hän on selvinnyt. Hän ei ole paha, vaan hänellä on vaikea olo, eikä hän osaa sitä toisenlaisella käyttäytymisellä purkaa. Sijoitettu lapsi kaipaa turvaa, aikuisen hyväksyntää ja hyviä vastavuoroisia kokemuksia sekä aikaa sopeutua sijaisperheen arkeen. Arkeen, jossa ei tarvitse olla varuillaan, ja jossa hänellä on tilaa kohdata kokemuksellisesti aiempi elämänhistoriansa. Lasta on autettava ja opetettava muuttumaan, jotta hänen olisi helppompaa elää omaa elämäänsä.

Ensimmäisten vuosien aikana onnistuneella sosiaalityöllä on suuri vaikutus sijoitusten pysyvyyteen. Kun lapsi muuttaa perheeseen, sijaisperhe kaipaa tukea. Sijoituksen alkuvaiheessa sijaisperheet kokivat pahimmillaan, että heidät on huijattu mukaan johonkin sellaiseen, jossa he eivät halua olla mukana. Pettymystä aiheuttivat olematon sosiaalityön tuki (materiaalinen ja henkinen), syntymävanhempien puuttuminen perheen asioihin ja kokemus siitä, että sosiaalityöntekijä ei rajoita syntymävanhempia. Lisäksi sijaisvanhemmat kokivat pettymystä omiin negatiivisiin tunteisiinsa. Erityisen loukkaavaa sijaisvanhemmille oli kokemus siitä, että kukaan ei arvosta heidän työtään ja kiintymystä lapseen käytettiin aseena heitä vastaan.

Alkuvaiheessa sijaisperheet hyötyvät mm. sosiaalityöntekijöiden säännöllisestä yhteydenpidosta, muiden sijaisvanhempien vertaistuesta ja kokemusten jakamisesta sekä koulutuksesta. Varhaisen vaiheen tuen malleja ovat kehittäneet mm. Pelastakaa Lapset ry ja Helsingin kaupunki.

II Työnohjaus

Jokaisella sijaisperheellä tulee olla oikeus ja velvollisuus osallistua työnohjaukseen. Työnohjaus mahdollistaa tunteiden ja ajatusten purkamisen sekä uusien näkökulmien ja ratkaisujen löytämisen. Ongelmatilanteiden lisäksi huomioidaan myös sijaisvanhemmuuteen liittyviä onnistumisen ja ilon kokemuksia.

Hyvä työnohjaus auttaa sijaisvanhempia jaksamaan ja siten osaltaan turvaa sijoituksen hyvän laadun. Ulkopuolinen työnohjaaja mahdollistaa tuen antamisen ja vastaanottamisen – oma sosiaalityöntekijä ei voi olla työnohjaaja.

III Kriisityö

Jokaisella perheellä on kriisi kohtansa, niin myös sijaisperheillä. Kehityskriisit (esim. murosikä) kuuluvat kasvamiseen, mutta silloinkin voidaan tarvita apua. Akuutit, traumaattiset kriisit esim. vakava sairastuminen ja avioero synnyttävät erityistuen tarpeen. Avun ja tuen pyytäminen sekä vastaanottaminen ovat sijais-

perheen vastuulla, tuen tarjoaminen puolestaan työntekijän vastuulla. Kriisityön esim. tiivistettyjen, strukturoitujen tapaamisten lisäksi tulee miettiä, miten sijaisperheelle voidaan taata hengähdystauko, jos kriisi kulminoituu sijoitettuun lapseen.

IV Vertais- ja pienryhmätoiminta

Vertaisryhmät sijaisvanhemmille

Sijaisvanhemmat ja perhehoitajat kohtaavat tärkeässä tehtävässään monia haasteellisia ja vaikeitakin asioita, joihin liittyy monia tunteita. Samankaltaisten kokemusten ja tunteiden jakaminen vertaisten kanssa toimii helpottavana, oivallisena tukimuotona joskus rannoiltakin tuntuissa perhehoidon vaiheissa. Ymmärretyksi tuleminen ehkäisee uupumista.

Perhehoitoliitto toteutti vuosina 2001 - 2005 Perhehoitajien tukiverkostot -projektin, jonka tärkeimpänä tehtävänä oli perhehoitajien vertaisryhmäohjaajien kouluttaminen. Vertaisryhmäohjaajia koulutettiin Länsi-, Pohjois-, Itä- ja Etelä-Suomessa.

Vertaisryhmäohjaaja järjestää ja organisoii perhehoitajien vertaisryhmän käytännön tapaamiset sekä kantaa vastuun ryhmätilanteista. Hän kannustaa ryhmää vuorovaikutukseen esimerkiksi huolehtimalla turvallisen ilmapiirin luomisesta. Vertaisryhmäohjaajan vastuulla on myös tarvittaessa palauttaa ryhmä perustehtävänsä rajaamalla keskustelua pysymään aiheessa.

Vertaisryhmä muodostuu 5-10 osallistujasta. Ryhmän alkaessa ryhmän toiminnalle luodaan yhteiset pelisäännöt. Kaikilla ryhmäläisillä on esimerkiksi vaihtelovollisuus, joka takaa sen, että ryhmässä käsitellyt asiat pysyvät ryhmän sisällä. Avoimuutensa määrän ryhmässä päättää kukin ryhmäläinen itse.

Perhehoitajien vertaisryhmät ovat käytännössä suljettuja ryhmiä siten, että parin ensimmäisen kokoontumiskerran jälkeen ryhmään ei oteta enää uusia jäseniä. Ryhmän toiminta etenee ennalta sovittujen tai ryhmästä nousevien teemojen avulla. Ryhmillä on selkeä alku ja loppu ja se kokoontuu yhteensä kymmenen kertaa.

Vertaisryhmässä tuki syntyy vuorovaikutuksesta, jossa jokainen on asiantuntija oman kokemuksensa ansioista. Ryhmässä kuunnel-

laan ja tullaan kuulluksi. Vertaisryhmässä oleminen antaa myös tilaisuuden tulla tutuksi omien tunteiden kanssa, mahdollisuuden tarkastella niitä ja kysellä niiden alkuperää. Sijoittajalta toivotaan tukea vertaisryhmän kokoontumistilojen järjestämisessä. Perhehoitoliitto järjestää perhehoitajien vertaisryhmäohjaajille täydennyskoulutusta ja ryhmätyönohjausta. Halutessaan vertaisryhmäohjaaja voi järjestää itselleen yksilötyönohjauksen, minkä kustannukset tulee huomioida palkkiosta sovittaessa. Lisätietoa perhehoitajien vertaisryhmätoiminnasta saa Perhehoitoliitosta, jonka nettisivuilla (www.perhehoitoliitto.fi) löytyy vertaisryhmäohjaajien luettelo ja yhteystiedot sekä tietoa vertaisryhmistä.

Vertaisryhmät sijoitetuille lapsille ja nuorille

Perheisiin sijoitetut lapset tarvitsevat apua ja tukea hylkäämiskokemusten, biologisista vanhemmista eroon joutumisen ja muiden traumaattisten varhaislapsuuden kokemusten käsittelemisessä. Tukumalla lapsia ja auttamalla heitä käsittelemään menneisyyttään, tuetaan lapsen eheytymistä ja sijaisperheiden jaksamista, mikä puolestaan ehkäisee sijoitusten katkeamista.

Pesäpuuryllä on mallisijoitettujen lasten vertaisryhmätoiminnasta. Vertaisryhmätoiminnassa on tärkeää saada lapsen tai nuoren ääni kuuluviin ja tukea lasta suoraan, ei aikuisten kautta. Olennaista lasten vertaisryhmätoiminnassa on tuen perustuminen vertaisuuteen, huolimatta siitä että toimintaa ohjaa aikuinen/ aikuiset. Lisätietoa mallista, vertaisryhmäohjaajista ja vertaisryhmäohjaajien koulutuksesta saa Pesäpuuryliltä (www.pesapuufi).

Sijoitettujen lasten ja nuorten vertaisryhmätoimintaa voidaan toteuttaa myös leirien muodossa. Lasten Kesä ry on järjestänyt yhdessä Helsingin kaupungin perhehoidon ja Uudenmaan sijaiskotiyhdistyksen kanssa sijoitettujen lasten vertaisryhmän kesäleirin muodossa. Leirillä käsitellään vertaisten kanssa kunkin elämään liittyviä kokemuksia tarinoiden ja luovien menetelmien avulla turvallisessa ympäristössä. Vaikka ”kaksista vanhemmista” ja ikävistä asioista puhuminen on välillä hankalana, ne ovat lasten elämän tosiasioita, jotka eivät

poistu unohtamalla tai kieltämällä. Lapsella on oikeus tietää taustoistaan ja sijoitukseen liittyvistä asioista. Tietoisuus antaa mahdollisuuden hyväksyä sijoitus ja muut kokemukset osaksi minuutta, jolloin lapsesta kasvaa kokonaisempi ihminen. Tavoitteena on auttaa lasta myös hyödyntämään uuden ympäristön ts. sijaisperheen tarjoamat mahdollisuudet ja pääsemään eroon aiemmista, vääristyneistä tavoista olla suhteessa itsen, läheisiin ihmisiin ja maailmaan.

SINUT ry

Suomen Sijaiskotinuoret – SINUT ry tarjoaa vertaistoimintaa perhehoitoon sijoitetuille ja sijaisperheen biologisille lapsille ja nuorille. Valtakunnallisesti järjestetään leirejä ja alueellisesti monipuolisia tapahtumia eri puolilla Suomea. SINUT ry:n ohjelma on toiminnallinen ja siihen voivat osallistua 13-18 vuotiaat lapset ja nuoret. SINUT ry:n nuorista koostuva hallitus ottaa kantaa sijaishuollon kysymyksiin tuoden esiin sijoitetun nuoren näkökulmaa. Sinujen oma nettilehti tarjoaa myös mahdollisuuden vertaistukeen ja kokemusten vaihtoon keskustelupalstalla. Lisäksi se tarjoaa kanavan nuorten omien juttujen julkaisemiseen. Toimintaa ohjaa Perhehoitoliiton nuorisotyöntekijä. Leireillä on lisäksi mukana tarvittava määrä ohjaajia. Lisätietoa SINUT ry:n toiminnasta saat Perhehoitoliitosta ja osoitteesta www.sinut.fi.

Syntymävanhempien vertaisryhmät

Kuten sijoitetut lapset ja sijaisvanhemmat myös syntymävanhemmat hyötyvät vertaisryhmän avusta ja tuesta. Luottamuksellisessa ja suljetussa ryhmässä vertaistensa kanssa he pystyvät jakamaan kokemuksia ja tunteita siitä, mitä oman lapsen sijoittaminen sijaisperheeseen synnyttää. Sininauhaliitolla on syntymävanhempien vertaisryhmämalli.

V Mentoritoiminta

Perhehoidon mentorointi on kokeneen, mentorointikoulutuksen saaneen perhehoitajan antamaa asiantuntija-apua aloittelevalle tai haasteellisessa tilanteessa olevalle sijaisvanhemmalle. Suomalaisittain mentoroinnin voi kääntää

mestari-kisällä järjestelmäksi, jossa molemmat osapuolet oppivat toisiltaan.

Mentorointi perustuu luottamukseen ja osapuolet ovat vaitiolovelvollisia. Mentorointi voi olla vuorovaikutusta, valmentamista, tukemista, ohjaamista ja henkistä työsuojelua. Mentorointi edistää osaamista, pätevyyden tunnetta, itsearvostusta ja identiteetin vahvistamista.

Mentorointia voidaan käyttää

esimerkiksi:

- sijaisvanhemmuuden aloitus- ja päättymisvaiheissa
- haastavissa kasvatus- ja vuorovaikutustilanteissa
- erilaisissa sijaisvanhemmuuteen liittyvissä kriisitilanteissa
- sijaisvanhempien oikeuksien ja mahdollisuuksien selkiyttämisessä

Lisätietoa perhehoidon mentoroinnista mm. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön www-sivuilta: www.pslastensuojelu.fi/mentorointi.htm ja Sanni Pajun kirjoittamasta opinnäytetyöstä Mentoriperhehoito lastensuojelun perhehoidossa, Laurea-ammattikorkeakoulu 2005.

VI Koko perhekuntien leirit ja sopeutumisvalmennuskurssit

Kun lapsi sijoitetaan perheeseen, muuttuu koko perhekunnan – lapsen, hänen biologisen perheensä ja sijaisperheen – elämä. Kaikilla osapuolilla tulisi olla oikeus ja velvollisuus käsitellä muutoksen herättämiä ajatuksia ja tunteita.

Erilaisten ryhmien ja leirien tavoitteena on parantaa sijoitetun lapsen kasvumahdollisuuksia ja olosuhteita tukemalla sijaisvanhempien, sijaissisarusten ja sijoitetun lapsen välistä suhdetta sekä yhteistyötä syntymävanhempien kanssa. Sijoitettujen lasten kasvun ja kehityksen kannalta on tärkeää, että lapset oppivat tunnistamaan, käsittelemään ja ilmaisemaan sijoitukseen liittyviä tunteita ja kokemuksia. Parhaimmillaan ajatusten ja tunteiden käsitteleminen on mahdollista sijaisperheessä, sijaisvanhempien kanssa. Sijoitetulla lapsella on oi-

keus tietää taustastaan ja sijoitukseen liittyvistä asioista sekä reagoida niihin. Jotta sijaisvanhemmat ja –sisarukset jaksaisivat tukea sijoitettua lasta, myös heille tulee tarjota mahdollisuus omien ajatusten ja tunteiden käsitteelyyn.

Koko perhekunnalle suunnattuja leirejä ovat Toivo ja Ilona –leirit, jotka toteutetaan prosessina useamman viikonlopun aikana. Perhekuntien lisäksi leirille osallistuu myös sosiaalityöntekijä. Leireillä käsitellään erilaisia teemoja ja tehdään yhdessä erilaisia asioita. Tärkeänä osana on eri ryhmien (lapset, sijaisvanhemmat, biologiset vanhemmat ja sosiaalityöntekijät) omat vertaisryhmätapaamiset sekä yhteistyön parantaminen ja kokeminen. Leireillä tuetaan jaetua vanhemmuutta – mahdollistetaan lapsen oleminen keskiössä.

Sijaisperheet voivat hakea myös eri alojen järjestöjen järjestämille sopeutumisvalmennuskurssille. Sopeutumisvalmennuskurssilla saa tietoa diagnoosista, lisävammoista tai sairauksista sekä vertaistukea ja käytännön vinkkejä arkeen. Lisätietoa kurssitoiminnasta mm. www.verneri.fi.

VII Perhelomat

Sijaisperheille on tarjolla myös erilaisia lomajärjestöjen RAY:n tuella järjestämiä lomia. Perhehoitoliitto tukee sijaisperheiden ja perhehoitajien lomien mahdollistumista neuvottelemalla ja tiedottamalla lomatarjonnasta. Lisätietoa lomatarjonnasta saat osoitteesta www.lomajarjestot.fi.

VIII Asiantuntijapalvelu ja puhelinneuvonta

Perhehoitoliitto on kouluttanut kokeneista perhehoitajista asiantuntijoita, jotka toimivat yhteistyössä Perhehoitoliiton jäsenten ja yhdistysten sekä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Asiantuntijat opastavat Perhehoitoliiton jäseniä erilaisissa ongelmatilanteissa ja kysymyksissä.

IX Täydennyskoulutus

Sijoittavan kunnan tulee järjestää tai tukea taloudellisesti sijaisvanhempien osallistumista koulutuksiin.

- *Säännöllinen yhteydenpito on arvioinnin edellytys.*
- *Työntekijän tulee tietää sijoitetun lapsen problematiikasta ja sijaisvanhempien kasvuprosessista, jotta hän voi tukea ja arvioida sijoitusta.*

Koulutukseen osallistumisen on havaittu korreloivan positiivisesti sijoituksen onnistumisen kanssa. Koulutuksiin osallistuminen lisää osaltaan sijoitusten hyvää laatua.

Perustuen lisäksi erilaisille lapsille ja erilaisille perheille tulisi tarjota kohdennettua tukea heidän tarpeidensa mukaan. Sijaisperheet eroavat toisistaan perherakenteensa ja sijoitettujen lasten hoidon vaativuuden sekä sijoitettujen lasten lukumäärän suhteen. Nykyisellään perheiden erilaisia tarpeita ei juuri huomioida ja usein tukea ei tarjota ennalta ehkäisevästi vaan vasta silloin kun sijaisperhe on ajautunut

kriisiin. Perheitä tulisi auttaa kokonaisuutena, mutta kunkin perheenjäsenen yksilölliset tarpeet huomioiden.

Pystyäkseen tukemaan sijaisvanhempia sosiaalityöntekijän tulee voida hyvin. Hänellä tulee olla mahdollisuus osallistua koulutuksiin ja työnohjauksiin sekä sellaiset työolosuhteet, jotka mahdollistavat sijoitettuun lapseen ja sijaisperheeseen tutustumisen ja heidän tukemisen. Sosiaalityön tuen lisäksi tarvitaan myös muita palveluita, mm. lasten psykiatriselta puolelta. Sosiaalityöntekijän ei tarvitse itse osata kaikkea, mutta hänellä tulisi olla mahdollisuus ohjata perheet tarvittavien tukipalvelujen piiriin.

Tukimuodot

- sosiaalityöntekijän tuki on sijaisvanhemman ensisijainen tuki
- varhaisen vaiheen tuen merkitys
- työnohjaus on sijaisvanhempien oikeus ja velvollisuus
- tuen tarjoaminen ennen tilanteen kriisiytymistä
- kehityksellisten yms. kriisien tunnistaminen ja tuen tarjoaminen
esim. lapsen kouluun meno tai murrosikä, työntekijän vaihtuminen, avioero, sairaus
- vertais- ja pienryhmät
- mentorointi
- täydennyskoulutus
- muu asiantuntija-apu *esim. Perhehoitoliiton puhelinneuvonta*

3 Kun sijoitus purkautuu

3.1 Hallittu sijoituksen purkaminen

Aina sijoitukset eivät kestä, vaikkei sijaishuollon tarve poistu. Katkeaminen on kriisi, joka aktivoi aiemmat hylkäämis- ja sijoituskokemukset. Sijoituksen purkautuminen herättää aina suuria tunteita. Siksi sijoitus tulisikin aina purkaa hallitusti, kaikkia osapuolia huomioiden ja kunnioittaen. Sosiaalityöntekijällä tulisi olla käytettävissään jäsenelty suunnitelmallinen työskentelymalli, joka sisältää järjestyksessä vaadittavat toimenpiteet ja antaa mallin siitä, kuinka sijoituksen purkautuminen valmistellaan ja kuinka siitä tiedotetaan eri osapuolia. Sosiaalityöntekijän on otettava huomioon lapsen ja hänen uuden sijoituspaikkansa lisäksi syntymävanhemmat ja sijaisvanhemmat.

Lapsen edun mukaista olisi, että hänen lähellään olevat aikuiset pystyisivät käsittelemään omaa kriisiänsä siten, että he voivat tukea lasta siirtymävaiheessa ja muutoksessa. Tukeminen ei kuitenkaan onnistu, jos aikuiset eivät saa itselleen tukea. Vaarana on, että kriisitilanteessa kaikki osapuolet hätääntyvät ja tilanne muuttuu kaaokseksi. Onkin tärkeää miettiä, kuka voi olla siirtymävaiheessa lapsen, sijaisvanhemman, syntymävanhemman ja sosiaalityöntekijän tukena?

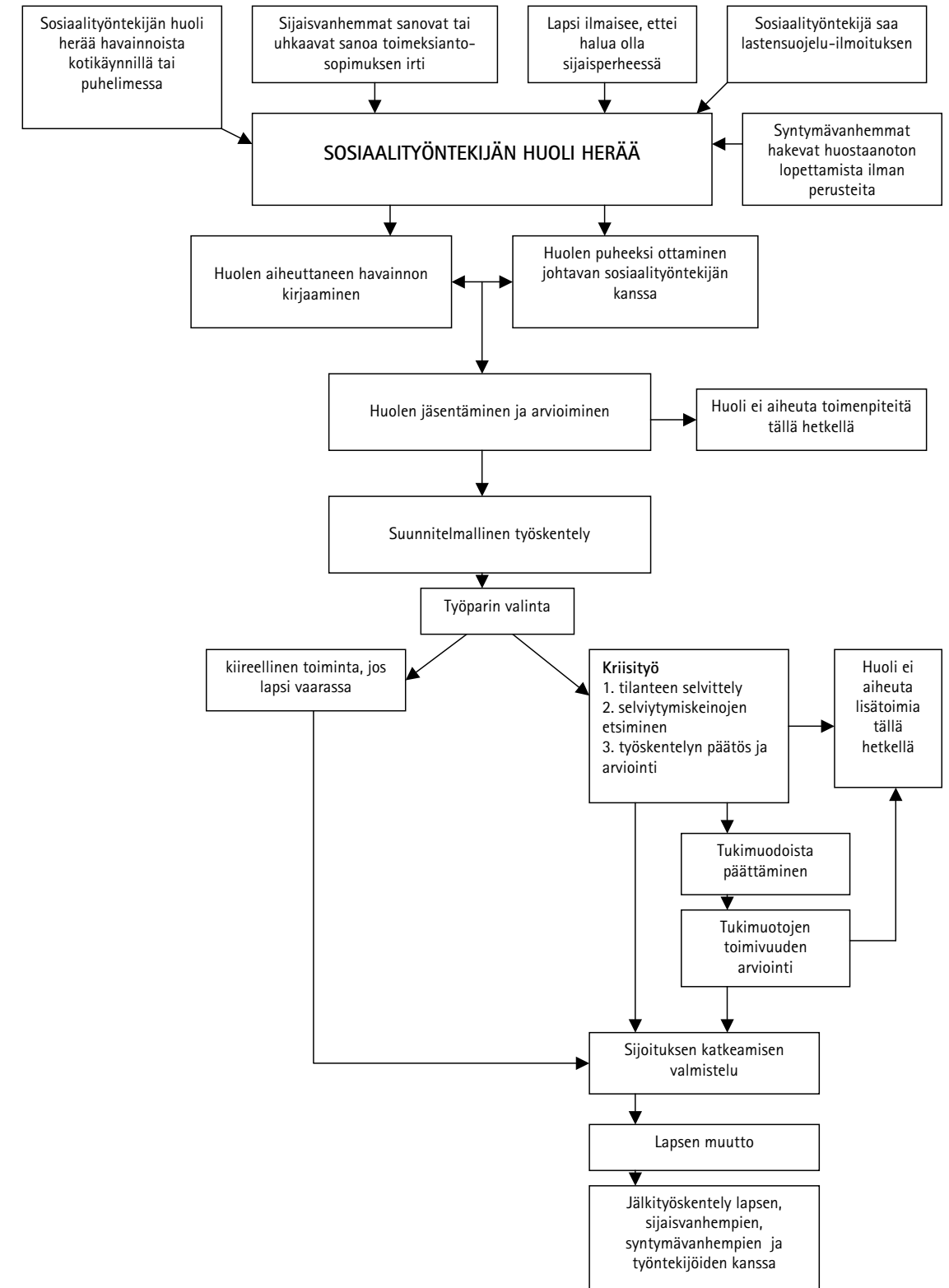
Prosessin ohjaaminen on sosiaalityöntekijän vastuulla, mutta voiko hän tukea sijaisvanhempaa, johon hän on pettynyt tai lasta, jolle yrittää löytää uuden sijaispaikan? Tai voiko sijaisvanhempi ottaa vastaan tukea sosiaalityön-

tekijältä, jolta ei kokenut sitä saavansa aiemminkaan? Entä kuka tukee syntymävanhempaa silloin, kun lapsi kotiutetaan? Tai sosiaalityöntekijää? Yleisesti jaettu, yhteinen kokemus on, että katkeamisen hetkellä eri osapuolet jäävät liian yksin tunteidensa ja ajatustensa kanssa.

Oman sosiaalityöntekijän tuki ei useinkaan riitä. Sosiaalityöntekijä on asianomainen omine ajatuksineen ja tunteineen, eikä hän voi toimia toisen tukena etenäkään silloin, kun sijoituksen purkamisesta ollaan oltu erimielisiä. Suunnitelmalliseen työskentelyyn kuuluu työparin valinta, joka jakaa tilanteen sosiaalityöntekijän kanssa. Sijoituksen purkautumisvaiheessa työparin tulee pohtia lapselle, sijaisperheelle sekä syntymävanhemmille sopivat tukitoimet heitä kaikkia kuullen yksilölliset tilanteet huomioon ottaen.

Erytisesti pienten lasten ja heidän sijaisvanhempiansa kohdalla on tärkeää, että sijoituksen katkeaminen hoidetaan huolella ja suunnitelmallisesti, lapsen edun edellyttämässä aikataulussa. Pahimmillaan sekä lapsi, että sijaisvanhemmat vaurioituvat, eikä valmennettu perhe halua tulevaisuudessakaan tarjota kotia sitä tarvitsevalle lapselle. Sijaisperheille pitäisi aktiivisesti tarjota mahdollisuus asian ja sen herättämien tunteiden käsittelyyn esimerkiksi työnohjauksessa tai kriisitapaamisissa asian-tuntevien tahojen kanssa.

Kun sijoituksen katkeaminen uhkaa

3.2 Jälkityöskentely

Kun sijoitus katkeaa suunnittelemattomasti, kaikki osapuolet tarvitsevat tukea. Kaikkien hyvinvoinnin kannalta on tärkeää päästä purkamaan sijoituksen katkeamiseen liittyviä ajatuksia ja tunteita. Perhehoitoliitto on järjestänyt vertaisryhmätoimintaa sijoituksen katkeamisen kohdanneille sijaisvanhemmille. Kolmessa jo järjestetyssä vertaisviikonlopussa on ollut kaiken kaikkiaan yli kolmisenkymmentä osallistujaa. Viikonloppuun kuuluu omakohtaisten kokemusten purkamista sekä teoreettista tietoa sijaisperhesijoitusten katkeamisista yleensä, niiden vaikutuksista sijaisvanhemman minäkuvaan ja itsetuntoon, usein käytettävistä suojautumiskeinoista sekä tunteiden kanssa työskentelyä.

Sijoituksen purkautumisessa on nähtävissä kaikki kriisin elementit shokkivaiheesta, hankalien tunteiden kaaokseen ja lopulta tilanteen hyväksymiseen. Pahimmillaan tilanteesta tulee pitkittynyt shokki. Toipumistyö on tärkeää, jotta sijoituksen purkautumisesta ei muodostu koteloitunutta traumaa. Vertaisviikonlopussa on esitelty toipumishjelma, jonka avulla sijaisvanhemmalla on paremmat mahdollisuudet hyväksyä sijoituksen katkeaminen osaksi omaa elämäntulkua.

Sijaisvanhemmilta saatu palaute viikonlopuista on ollut hyvää. Erityistä kiitosta saivat erilaiset tarinat ja mahdollisuus käsitellä sijoituksen katkeamista ja sen herättämiä tunteita vertaisten kanssa. Myös yleisempää teoriaosuutta ja toipumishjelmaa pidettiin tärkeänä. Lähes kaikki osallistujat kertovat sijoituksen katkeamisen jälkeisestä yksinäisyyden, pettymyksen, syyllisyyden, kiukun ja helpotuksenkin tunteista. Monella sijaisvanhemmalle lapsen menettäminen sijoituksen katkeamisen myötä oli asia, jonka käsittelyyn ei ollut ollut mahdollisuutta. Pisimmillään sijoituksen katkeamisesta oli kulunut 7 vuotta. Vertaisviikonloppu antoi vanhemmille tukea ja auttoi heitä jatkamaan eteenpäin. Vertaisviikonlopputapahtumia järjestetään jatkossakin tarpeen mukaan. Lisätietoa saa Perhehoitoliitosta.

Kaikki joita sijoituksen purkautuminen koskee, tarvitsevat tukea ja apua tilanteen käsittelyyn. Sijaisvanhemmilla, sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla, sijaissisaruksilla sekä syntymävanhemmilla - ja myös sosiaalityöntekijöillä - tulisi sijoituksen purkautuessa olla mahdollisuus omaan vertaisryhmään, jossa tunteita ja kokemuksia voi purkaa.

4 Lopuksi

Huostaan otettujen lasten määrä kasvaa vuosittain ja sijoitettujen lasten tiedetään olevan yhä huonommin voivia, kun heidät sijoitetaan. Perhehoito pystyy ainoana sijaishuollon muotona tarjoamaan lapselle mahdollisuuden uuden lapsi-vanhempi-kiintymyssuhteen muodostamiseen. Parhaimmillaan perheessä kasvaminen tarjoaa lapselle korvaavia ja korjaavia kokemuksia. Suurin osa perhesijoituksista toi-

mii hyvin ja kestävä lapsen aikuisuuteen saakka, ja suhde usein läpi koko elämän. Perhesijoitus ei mene hukkaan silloinkaan, kun se katkeaa. Lapsi saa mukaansa kaikki perheessä koetut arvokkaat kokemukset, joiden pohjalta tulevaisuuden elämän rakentaminen ja vuorovaikutussuhteiden luominen on helpompaa.

Onnistuakseen lapset ja sijaisperheet tarvitsevat erikoistuneita palveluita ja tukea.

Tulevaisuuden haasteena on löytää perheitä tarvitseville lapsille ja kehittää heidän tukeaan niin, etteivät sijoitukset purkaudu tuen puutteen vuoksi. Tukeen tulisi kuulua aineellisen hyvinvoinnin ohella ennen kaikkea sijaisvanhempien voimavarojen lisääminen emotionaalisen ja koulutuksellisen tuen avulla. Sijaisvanhempien tukea voitaisiin kehittää työnohjauksen, konsultointipalveluiden ja mentoritoiminnan avulla. Lisäksi tulisi edelleen kehittää lapsen tutkimuksia ja tuen tarpeen arviointia jo ennen sijoitusta. Alkuarvion tekeminen on vaativaa, mutta jokaisella lastensuojelulapsella sekä heitä vastaanottavalla sijaisperheellä tulisi olla oikeus kokonaisvaltaiseen terveystarkastukseen, jossa arvioidaan sekä lapsen fyysinen että psyykinen kunto. Onnistunut arviointi auttaa valitsemaan lapselle juuri sopivan perheen. Etenkin pienten lasten kohdalla alkuarvioinnin tekeminen on vaativaa, minkä vuoksi alkuvaiheen tuen antaminen sijaisperheisiin on tärkeää.

Erityisen tärkeää on arvioida, miten sijoitetun lapsen ja sijaisvanhempien välinen vuorovaikutus ja kiintymys kehittyvät. Arvioinnin apuvälineinä voidaan käyttää havainnointilomakkeita ja esimerkiksi videointia. Ilman tukea on riski, että hyväkään sijaisperhe ei jaksaa. Pystyäkseen tukemaan sijaisperheitä myös sosiaalityöntekijällä on oltava mahdollisuus koulutuksiin, työnohjauksiin ja konsultointipalveluihin. Työntekijän työssä jaksamisen tukena voisi olla mm. parityön kehittäminen ja lisääminen sekä erityistyöntekijöiden (psykologit, kriisi- ja perheterapeutit) käyttö.

Perhehoidon lisähaasteena on palvelujen kehittäminen erilaisille ryhmille. Nuorten huostaanotot ja sijoitukset lisääntyvät, mutta perinteisesti heitä ei ole sijoitettu perheisiin. Sijaisperhetoimintaa tulisi kehittää niin, että nuoriin erikoistuneita perheitä olisi enemmän – ja silloin ne tarvittaessa pystyisivät olemaan myös niiden nuorten tukena joiden sijoitus sijaisperheessä uhkaa katketa. Tulehtuneessa tilanteessa väliaikainen sijoittaminen toiseen perheeseen voisi rauhoittaa tilannetta ja mahdollistaisi paluun alkuperäiseen perheeseen.

Sijoitetun lapsen tulee olla lastensuojelun sosiaalityön ja perhehoidon kehittämisen keskiössä. Lapsen kehityksen kannalta on tär-

keää, että häntä kohdellaan kunnioittavasti ja tasaveroisesti, ja että hän sijaisperheessä tuntee kuuluvansa perheeseen juuri sellaisena kuin hän on. Kasvaakseen ja kehittyäkseen sijoitettu lapsi tarvitsee sijaisvanhempien rakkautta ja sitoutumista. Pystyäkseen tukemaan lasta, sijaisvanhempien on voitava hyvin ja huolehdittava omasta jaksamisestaan. Sosiaalityöntekijän moninaiseen rooliin kuuluu sijaisvanhempien tukemisen lisäksi suhteen luominen sijoitettuun lapseen ja hänen tukemisensa. On huolehdittavaa, että sijoituksen katkeamisen kohdanneet lapset ja nuoret kokivat, että työntekijä oli pikemminkin sijaisvanhempien kuin hänen työntekijänsä. Molemmat osapuolet sekä sijoitettu lapsi että sijaisvanhempi tarvitsevat tukea, mutta voiko tuen antajana toimia sama työntekijä? Tähän vastauksena voisi olla parityön kehittäminen tai tukitoimien hankkiminen sosiaalityön ulkopuolelta.

Perhehoitoliiton erityisasiantuntija työskentelee sijoituksen purkautumisen ennaltaehkäisemiseksi tukien sijaisperhettä kasvatustehtävässä ja nostaen esille lapsen näkökulmaa. Asiantuntija voi toimia mukana mm. sijoitettujen lasten ja nuorten leiritoiminnan suunnittelussa. Lisäksi asiantuntija toimii kriisi- ja erityistilanteissa sijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijöiden välillä tukijana ja välittäjänä ja auttaa eri osapuolia löytämään uusia tapoja tehdä yhteistyötä. Pahimmillaan sijoituksen purkautuminen johtuu aikuisten välisistä yhteistyöongelmista. Sijoituksen purkautumista on mahdollista käsitellä erityisasiantuntijan kanssa, sillä usein ulkopuolisen henkilön mukanaolo asian käsittelyssä on tarpeen. Projektin yhteydessä on luotu myös työpapereita, jotka toimivat ongelmien tunnistamisen ja puheeksi ottamisen tukena. Erityisasiantuntijan työskentely tapahtuu konsultointina, koulutuksina, puhelinpalveluna sekä osallistumalla neuvotteluihin ja perhetapaamisiin. Lisätietoja erityisasiantuntijan työnkuvasta Perhehoitoliitosta.

Ainutlaatuista perhehoitoa tulee edelleen kehittää aukaisemalla sen vaativia ja haasteellisia kipupisteitä. Suurin osa perhehoidon sijoituksista sujuu hienosti ja sijoitetut lapset kasvavat turvallisessa ympäristössä kohti tasapainoista aikuisuutta.

5 Lisätieto

Ahto, A. & Mikkola, P. (1999) Perhehoito lastensuojelussa. Sijaishuollon neuvottelutoimikunnan julkaisuja 13, Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T. (2001) Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Raportteja 263. Helsinki:Stakes.

Chamberlain, P., Price, J. M., Reid, J. B., Landverk, J., Fisher, P. A. & Stoolmiller, M. (2006) Who disrupts from placement in foster care and kinship care.

Erikson, E. & Arnkil, T. (2005) Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista.

Haapasalo, J. & Hämäläinen, M. (1994) Väkivalta ja laiminlyöntikokemukset epäsosiaalisuuden ja rikollisuuden kehityksessä.

Heikkinen, H. (2002) Rajoja ja rakkautta se on tärkeää – ajatuksia ja kokemuksia sijaisvanhemmuudesta. Lopputyö, Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma.

Hughes, D. A. (2006) Tie traumasta tervehtymiseen. Tampere: PT-kustannus.

Hukkanen, R. (2002) Psychological problems of children placed in children's home.

Hurtig J. (1999) Huvitusta, hyvitystä vai hyödyllistä? Lastensuojelullisen perhekuntoutuksen arviointi.

Häkkinen, P. (2000) Lasta suojaavat yhteisöt. Teoksessa Sinkkonen Jari & Pihlaja Päivi (toim.) Ulos umpikujasta. Miten auttaa tunnehäiriöistä lasta?

Hämäläinen, H. (2004) Sijaisvanhemman käsikirja.

Janhunen, T. (2007) Sijoitusten purkautuminen pitkäaikaisessa perhehoidossa.

Johnson, C. P. & Kastner, T. A. (2005) Helping families raise children with special health care needs at home.

Kalland, M. & Sinkkonen, J. (2001) Finnish Children in Foster Care: Evaluating the Breakdown of Long-Term Placements.

Koisti-Auer, A-L. (2000) Vaikka elämä oli välillä jo tosi kunnossa. Huostaanottokriisin selvittelyprojektin loppuraportti.

Kääriäinen, A. (2006) Lapset sosiaalityön asiakasdokumenteissa. Teoksessa H. Forsberg, A. Ritala-Koskinen ja Maritta Törrönen Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia.

Laurila, A. (1993) Lainaksi annettu lapsi. Sijaiskoti kokemuksia ja ajatuksia.

Laurila, A. (2003) Toivo ja Ilona. Raportti lastensuojeluprojekteista.

Luomala, A. (2002) Selvitys lapsen ja nuoren elämään kuuluvista riskeistä.

Mikkola, K. & Vaahtera, M. (2006) Yhdessä on mukava olla. Lasten ja perhekuntien toiminnan suunnittelu perhekuntaleireille.

Mäenpää, J. & Törrönen, M. (1996) Dokumentoitu lapsi. Miten lapsi näkyy lastensuojelun asiakirjoissa.

Newton, R. R., Litrownik, A. J. & Landsverk, J. (2000) Children and Youth in Foster Care: Disentangling the relationship between problem behavior and number of placements.

Niemelä, H. (2000) Koti SOS-lapsikylässä – Uusi mahdollisuus.

Paavilainen, E. (1998) Lasten kaltoinkohtelu perheessä. Perheen toiminta ja yhteistyö perhettä hoitavan terveydenhoitajan kanssa.

Paju, S. (2005) Mentoriperhetoiminta lastensuojelun perhehoidossa.

Pasanen, K. (2007) Perhehoidon intensiivinen ja porrastettu tuki. Teoksessa K. Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsen kanssa olennaista etsimässä. Forssa: Pelastakaa Lapset ry, julkaisusarja nro 7.

Pasanen, T. (2001) Lastenkodin asiakaskunta. Psykiatrinen tutkimus lastenkotilasten kehityksellisistä riski- ja suojaavista tekijöistä, oirehinnasta ja hoidontarpeesta. Turun Yliopisto, sarja C, osa 170, Turku

Pasztor Mayers, E., Hollinger Swanson, D., Inkelas, M. & Halfon, N. (2006) Health and mental health services for children in foster care: the central role of foster families. Child Welfare.

Perhehoitoliitto ry, www.perhehoitoliitto.fi.

Perttula, J. & Latomaa, T. (2005) Kokemuksen tutkimus. Merkitys-tulkinta-ymmärtäminen (toim.). Helsinki: Dialogia.o
Pesäpuu ry, www.pesapuu.fi

Pohjois-Savon Sijaishuoltoyksikkö (2005) Lapsen sijoitusvaihe. Sijaishuollon hyvät käytännöt, työkokousmateriaali.

Pöllänen, S. (2005) Sosiaalihuollon tarjoamat tuet lastensuojelun perhehoitajille. Pro seminaarityö, Pohjois-Karjalan kesä yo, Sosiaalityön aineopinnot.

Rutter, B. A. (1998) Vanhemman käsikirja. Toimittanut Helena Hämäläinen.

Saari, S. (2000) Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Helsinki: Otava.

Saarnio, T. (2004) Lastensuojelu tänään. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (toim.) Lasten suojelu tänään. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto & Tammi.

Saastamoinen, M. & Sutinen, M. (2001) Sijaisperhesijoitus ja sen purkautuminen.

Sallnäs, M., Vinnerljung, B. & Westermarck, P. K. (2004) Breakdown of teenage placements in Swedish foster and residential care.

Stakes lastensuojelutilastot.

Taskinen, S. (1999) Huostaanotto. Lastensuojelun asiantuntijaryhmän suositus huostaanotto-prosessin laatua ohjaaviksi yleisiksi periaatteiksi (toim.)

Teittinen, H. (2006) Lapsen ääni kuulija ja kuuntelija. Opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala.

Tervonen-Arnkil, K. (2007) Lapsen kanssa - olennaista etsimässä.

Pysyvyyden turvaaminen perhehoidossa on käsikirja sijoitusten purkautumisen ehkäisemiseksi kaikille perhehoidon ammattilaisille. Tarja Janhunen (PsM) käy käsikirjassa läpi perusasiat pysyvyyden turvaamisesta pitkäaikaisessa perhehoidossa ja sijoitusten purkautumisen ehkäisemisestä. Lisäksi käsikirjassa käsitellään hallittua sijoituksen purkamista.

Teos perustuu Perhehoitoliitto ry:n hankkeessa tehtyyn selvitykseen perhehoitosijoitusten purkautumisista. Hanke toteutettiin vuosina 2005–2007 yhteistyössä Helsingin kaupungin kanssa.

Perhehoitoliitto
www.perhehoitoliitto.fi